

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOĢIJAS, PSIHOLOĢIJAS UN MĀKSLAS FAKULTĀTE
SKOLOTĀJU IZGLĪTĪBAS NODAĻA

**Pirmsskolas izglītības iestādes lietu vide bērnu rotaļdarbības
veicināšanai vecumā no 5 līdz 6 gadiem**

DIPLOMDARBS

Autors: Katrīna Liene Baze
Stud. apl. nr. kb 13095
Darba vadītājs: Dr.paed.doc. Ilze Šūmane

RĪGA 2017

ANOTĀCIJA

Darba autore Katrīna Liene Baze, Latvijas Universitātes, Pirmsskolas skolotāju profesionālais augstākās izglītības bakalaura programmas 4. kursa studente. Darba nosaukums ir "Pirmsskolas izglītības iestādes lietu vide bērnu rotaļdarbības veicināšanai vecumā no 5 līdz 6 gadiem".

Pētījuma mērķis: pētīt lietu vides iespējas bērnu rotaļdarbības veicināšanai PII

Diplomdarbs sastāv no ievada, 3 nodaļām, nobeiguma, izmantotās literatūras un avotu saraksta ar 23 vienībām.

Pirmajā nodaļā ir veikta bērnu rotaļdarbības raksturojums 5-6 gadu vecumā.

Otrajā nodaļā izskaidrota lietu vide pirmsskolas izglītības iestādē kā mācību vides komponents.

Trešajā nodaļā ir veikts empīriskais pētījums par pirmsskolas izglītības iestādes lietu vides nozīmi bērna rotaļdarbības veicināšanā. Autors dod priekšlikumus kā uzlabot lietu vidi, kas sekmēs bērna attīstību.

Atslēgvārdi : lietu vide, pirmsskolas vecumposms (5 - 6 gadi), rotaļdarbība.

ANNOTATION

The author of the Diploma Thesis is Katrina Liene Baze, she is a 4th course student of Preschool teaching at Latvian University. The title of Diploma Thesis is “Preschool education environment for the improvement of children's playability in age group 5 to 6”. The aim of the research is to observe the environment for children to increase their playability.

The Diploma Thesis consists of an introduction, 3 chapters, conclusions and a list of 23 units of used literature and springs.

The first chapter is about children's playability between the ages 5 and 6.

The second chapter is explaining the environment of preschool education using the study environment as a component.

The third chapter is empirical research about the preschool education environment meaning in children's playability improvement. The author is giving proposals on how to improve the environment which will contribute to the children's development.

SATURS

IEVADS	5
1.BĒRNU ROTAĻDARBĪBAS RAKSTUROJUMS 5-6 GADU VECUMĀ	7
1.1. Rotaļa kā vadošais darbības veids pirmsskolas vecumā	7
1.2. Rotaļu nodarbība	14
1.3 5-6 gadus vecu bērnu vispārīgs attīstības raksturojums.....	19
1.4. Rotaļas 5-6 gadu vecumā	23
2. LIETU VIDE PIRMSSKOLAS IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒ KĀ MĀCĪBU VIDES KOMPONENTS	26
2.1. Mācību vides vispārīgais raksturojums.....	26
2.2. Lietu vide kā bērna aktivitātes veicinātāja.....	28
3.EMPĪRISKAIS PĒTĪJUMS PAR PII LIETU VIDES NOZĪMI BĒRNA ROTAĻDARBĪBAS VEICINĀŠANĀ	31
3.1. Pētījuma metodes	31
3.2. Pētījuma bāzes raksturojums	32
3.3. Pirmsskolas izglītības lietu vides uzskaitījums.....	33
3.4. Rotaļdarbības 5-6 gadu vecu bērnu vērojums.....	35
3.5. Priekšlikumi pirmsskolas izglītības lietu vides pilnveidošanai	37
NOBEIGUMS	46
LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS.....	48

IEVADS

Pirmsskolas izglītības iestādes nodrošina lietu vidi, kas ir bērna attīstības sekmētāja. Bieži vien šī lietu vide nav bērna vecumam atbilstoša vai arī nepietiekama, kas bremzē bērna fizisko, psihisko, kā arī sociālo, attīstību, kā rezultātā netiek sekmēta bērna vispusīga un harmoniska attīstība. Svarīgi, lai ievērotu arī bērna vajadzības, intereses, kas atspoguļojas lietu vides izvēlē, kas atrodas grupā. Balstoties uz lietu vidi, bērns pilnveido savas zināšanas un prasmes, kas nepieciešamas turpmākajā dzīves gājumā.

“Bērna personības attīstība notiek kop veselumā, attīstoties fiziskās, psihiskās un sociālās attīstības jomām” (*Pirmsskolas izglītības programma, 2012*).

Lai iekārtotu PII grupas telpu nepieciešams daudz laika, tāpēc ir svarīgi, lai grupas gaisotne ir harmoniska, lai sekmētu bērna vēlmi līdzdarboties, atrasties tajā, radīt jaunas lietas un attīstīt savu iztēli.

Lielu lomu pirmsskolā ieņem vide, kurā bērns atrodas. Ar vides palīdzību bērns iegūst pieredzi, kas nepieciešama bērna turpmākai attīstībai. Bērns apgūst pasauli ar apkārtējo palīdzību – vienaudžiem, pieaugušajiem, caur savstarpējām attiecībām, mijiedarbību. Svarīgi, lai esošā vide būtu bērnam viegli transformējama, lai bērns spēj pārvietot mēbeles, esošās mantas, kas ir lietu vide, tas veicina bērna radošumu un pilnveido iespējas, kādas sniedz pirmsskolas izglītības iestāde.

Pirmsskolas izglītības programmas paraugs ir veidots, pamatojoties uz rotaļdarbību kā vadošo darbību pirmsskolā. Ar rotaļas palīdzību bērns uzkrāj pieredzi, apgūst jaunas zināšanas, prasmes un iemaņas, kā arī veido attieksmes, pilnveido prasmi darboties patstāvīgi. Bērns caur rotaļu izzina sevi, dabu un sabiedrību. Plānojot pedagoģisko procesu, nepieciešams novērtēt bērna attīstību pēc izglītības iestādē apstiprinātiem kritērijiem, lai organizētu katra bērna individuālajai attīstībai atbilstošu, jēgpilnu un bērna attīstību veicinošu pedagoģisko procesu. Tāpēc, lai bērns īstenotu jēgpilnu rotaļu, nepieciešama atbalstoša lietu vide.

Pētījuma priekšmets: 5-6 gadu vecu bērnu rotaļdarbība.

Pētījuma objekts: pirmsskolas izglītības grupas lietu vide.

Pētījuma mērķis: pētīt lietu vides iespējas bērnu rotaļdarbības veicināšanai PII.

Pētāmais jautājums: kā pirmsskolas izglītības lietu vide ietekmē 5-6 gadu vecu bērnu rotaļdarbību?

Pētījuma uzdevums:

1. Raksturot rotaļu kā vadošais darbības veids pirmsskolas vecumā
2. Analizēt 5-6 gadu vecu bērnu attīstības un rotaļdarbības

3. Analizēt teorētiskās atziņas par lietu vidi pirmsskolā;
4. Izpētīt lietu vidi pirmsskolas izglītības iestādē X;
5. Veikt pētījumu par lietu vides izmantošanu bērnu rotaļdarbībā
6. Izstrādāt ieteikumus pirmsskolas izglītības iestādēm, lietu vides kvalitatīvai nodrošināšanai.

Pētījuma bāze: 15, 5-6 gadus veci Cēsu pirmsskolas izglītības iestādes bērni un 1 grupas lietu vide.

Pētījuma metodes:

1. Teorētiskās literatūras analīze;
2. Tiešā novērošana.

1. BĒRNU ROTAĻDARBĪBAS RAKSTUROJUMS 5-6 GADU VECUMĀ

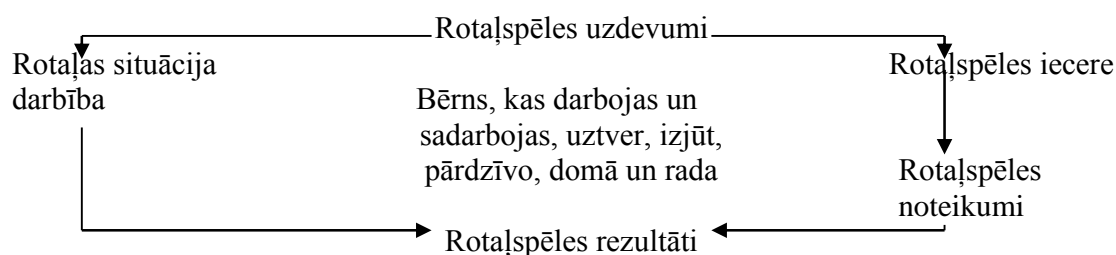
1.1. Rotaļa kā vadošais darbības veids pirmsskolas vecumā

Rotaļa – brīva, iekšēji motivēta darbība, kas paredz elastību sižetā, mērķu un priekšstatu izmantošanā, kā arī ir vērsta uz sevi (*Golubina, 2007*). Rotaļas laikā bērnam nav nepieciešami līdz darbinieki. Tā ir individuāla darbība pat tad, ja tajā piedalās arī citi, piemēram, bērns vai pieaugušais. Tās mērķis varbūt mainīgs, izmainīties pašā rotaļāšanās procesā. Rotaļas laikā var iesaistīties ikviens, bez iepriekšējas sagatavošanās, jo novērojot var saprast kāds rotaļu veids tas ir.

Spēle ir darbība, kas ietver sevī izglītojošu, izklaidējošu funkciju, kura ir intelektuāli virzīta. Spēlei nav vienas viennozīmīgas definīcijas, taču visbiežāk lietotā ir Eriksona, ka “spēle ir Ego funkcija, mēģinājums sinhronizēt somatiskos un sociālos procesus ar Patību. Tā ir brīva no sirdsapziņas pārmetumiem un iracionālām brāzmām” (*Erikson, 1950*) (*Dzintare, 2007*). Bērns ar apzinātām darbībām veido savu gribu rotaļas laikā, un, to veidojot, bērns pielieto arī komunikāciju ar vienaudžiem vai ar pieaugušajiem.

Rotaļspēle ir kaut kas starp radošajām rotaļām un rotaļām ar noteikumiem. Šos noteikumus izdomā, lai bērniem sistematizētu darbu, taču to noteikumi ir virzīti uz radošo

darbības sekmēšanu (*Kaņepēja, 2003*). Rotaļspēlei var būt vairākas struktūras, bet pamata struktūra ir, ka ir uzdevumi, kurus izpildot ir jāievēro noteikumi, un rotaļspēles galā ir rezultāts. Struktūru skatīt 1.1.attēlā.

1.1.att. D. Dzintares un R. Bošas “Rotaļspēles struktūra” (*Dzintere, 1997*)

Cik daudz bērns iesaistās rotaļspēlē, nosaka tās struktūra – uzdevumi, rotaļas situācija, darbība, iecere, tās noteikumi. Uzdevumam atbilst rezultāts, tas ir tas, ko bērns iemācīsies šīs rotaļspēles laikā. Uzdevumu var iedalīt divās daļās – izziņas, apgūst dažādas zināšanas, prasmes un iemaņas. Audzinošā daļa, kur var novērot bērna sadarbošanās prasmes un saskarsmi ar citiem bērniem. Pedagoģi var izvirzīt dažādus uzdevumus, lai sasniegtu vēlamu rezultātu. To var ievirzīt tā, lai bērns būtu pasīvs vai aktīvs šajā rotaļspēlē, piemēram, bērns jau pedagoga

sagatavotā vidē nosauc krāsas, tad bērns ir pasīvs, bet, ja viņam ir jāatrod konkrētā krāsā, tad bērns ir aktīvs.

Rotaļas ir daudz un dažādas – tās var būt radošas, ko bērns pats izdomā, tās var būt ar konkrētiem nosacījumiem un audzinošiem, attīstošiem uzdevumiem. Tās attīsta izziņas un socializācijas prasmes, kā arī runu. Minētās lietas ir rotaļu un spēles pamats, bet, ja tās izmanto mācību procesā, tad svarīgi ir, lai būtu pedagoģiskais uzdevums. Jāizstrādā atbilstoša rotaļu vide, interešu un rotaļu stūrīšus. Tomēr jāatceras, ka pats svarīgākais ir bērns un viņa griba un spēja rotaļāties vai spēlēties. Kopējo struktūru skatīt 1.2. attēlā.

1.2.att. Rotaļu iedalījums un to nozīme (Dzintere, 2007)

Rotaļa dod iespēju bērnam izteikt to, ko nespēj ar vārdiem kā mēs pieaugušie. Krievu zinātnieks Ļ.Vigotskis norāda: “Ka bērns jau agrā bērnībā izpaužas radoši, ko var novērot rotaļās. Zēns, kurš sēž uz koka nūjas un attēlo jātnieku, viņš attēlo to, ko jau iepriekš ir redzējis – atdarina.” (Dzintare, 2007).

Bērni rotaļu izmanto kā līdzekli, lai izteiktu savas jūtas, caur to viņš izpēta attiecības, ņem piemēru, izprotot „reālo” pasauli. “Rotaļa ir labs līdzeklis agrīnā “Ego”: nostiprināšanai”. Tā dod iespēju izlikties, veidojot dažādas problēmsituācijas un atrisinot tās, piemēram, bērni dod priekšroku spēlei “Mājas” (Batņa, 2007). Tās laikā veidojas optimālas attiecības starp “Id”, “Ego” un “Superego”, starp primārajiem un sekundāriem procesiem. Z. Freids izdala psihi 3 daļās – “Id”, “Ego”, “Superego”. Z. Freids bezapziņas daļu sauc par “Id”, kas ir psihi pamats, to nosaka cilvēka bioloģija, tas ir iedzimts, savukārt “Ego” ir apziņas stāvoklis, kas nodrošina

cilvēka saskarsmi ar apkārtējiem cilvēkiem, kā cilvēks pielāgojas. “Ego” sevī ietver: uztveri, uzmanību, atmiņu, domāšanu un iztēli. “Superego” Z. Freids dēvē par priekš apziņu, kas ir neapzināts, taču ar lielu piepūli un koncentrēšanos var kļūt par apzinātu darbību. Šīs trīs psihe kategorijas ir cieši saistītas savā starpā (*Freids, 1994*). Analizējot spēli, var izprast bērna emocionālo situāciju, var izprast kādas attiecības ir mājās. Rotaļas laikā bērns var patstāvīgi pieņemt lēmumus, kaut reālajā situācijā šos lēmumus pieņem vecāks. Tā ļauj bērnam pilnveidot iztēli, iedomātas lietas uztvert kā reālas (*Batņa, 2007*).

Rotaļa kā elements jau ir, pastāvējis visos vēstures periodos, visās kultūrās. Jau no neatminamiem laikiem bērni spējuši apkārtņē saskatīt galvenos līdzekļus, lai realizētu savu iztēli. Tās laikā bērns nostiprina Ego, situācijās, kad iztēlojas pieaugušos un risina viņu problēmas. Tā ir aktivitāte, kuras laikā bērns izpaužas bez konkrēta nolūka, taču tās laikā tā pārvēršas par pilnīgi organizētu darbību. Jo lielāka egocentriskā pozīcija veidojas, jo pakāpeniskāk tā ļauj bērnam pāriet uz precīzāku realitātes atspoguļojumu. Bērnam ir nepieciešams laiks, lai adaptētos vidē, tad arī spēle kļūs brīvāka, koncentrētāka un sabiedriskāka. Bērns spēles laikā attīsta un uztur fantāziju pasauli, kas ļauj bērnam mācīties pāriet no savas iekšējās dzīves uz apkārtējo vidi. Iepazīstot pasauli sev apkārt, bērns uzreiz veido savus atklājumus, šo informāciju viņš sistematizē un radoši attēlo iegūtās zināšanas. Izpaušanās spēles laikā “kompensē” mazās tiesības pieaugušo pasaulē, šādā veidā bērns var realizēt savas problēmsituācijas ar saviem risinājumiem, tādējādi izprotot arvien vairāk pieaugušo pasauli (*Dzintare, 2007*).

Rotaļas ir daudzveidīgas, un to veidi ir atkarīgi no uzdevumiem, no mērķa un citiem faktoriem. Rotaļa ir:

- motivējoša;
- brīvi izvēlēta;
- izdomātu situāciju risināšana;
- pozitīvu emociju izraisošā;
- interaktīva.

Pirmsskolas izglītības iestādēs (turpmāk PII), kā arī mājas apstākļos, rotaļa ir neatņemama sastāvdaļa. Caur rotaļu bērns iemācās un apgūst jaunu pieredzi, zināšanas, iemaņas un mācās tās izmantot turpmāk dzīvē, komunicējot ar vienaudžiem vai pieaugušajiem. Tāpēc pedagogi izmanto rotaļu kā vadošo darbības veidu. Taču liela nozīme ir tam, lai bērnam tiktu garantēta droša vide, kura ir radīta harmoniski, lai tā nav piespiedu, pieaugušā motivēta. Tai ir savas funkcijas bērna attīstībā (*Dzintare, 2007*):

- bioloģiskās funkcijas;

- intra personiskas funkcijas;
- starppersonu funkcijas;
- sociokultūras funkcijas;
- spēles auto psihoterapijas funkcija.

Bioloģiskās funkcijas – Bērns apgūst vairākas pamat prasmes. Pašā sākumā zīdāinis, kustinot kājas un rokas, izdod dažādas skaņas, kā arī kliedz, tādējādi iepazīst savu ķermeni, iemācās pārvaldīt to. Arī, pētot apkārtni, zīdāinim rodas ziņkāre sniegties pēc interesantiem priekšmetiem, attīstot redzes motoro koordināciju. Jau agrīnā vecumā nodrošina atpazīšanas un iegaumēšanas funkcijas, kuras ir ļoti nozīmīgas organisma funkcijas. Sensomotoro koordināciju attīsta manipulācijas ar priekšmetiem, ko var novērot spēles laikā, tā prasa psihisko funkciju saskaņotu līdzdarbību. Radoša darbošanās, piemēram, zīmēšana, darbošanās ar miniatūriskiem priekšmetiem vai pasaku sacerēšana darbina abas smadzeņu puslodes, jo šo darbību laikā aktivizējas konkrēti tēlainā domāšana. Tā kā darbības ir savā starpā saistītas – abstrakti loģiskā domāšana (kreisās smadzeņu puslodes darbība) un konkrēti tēlainā domāšana (labās smadzeņu puslodes darbība), tās rezultātā attīstās redze, kustību koordinācija, runa un domāšana (*Dzintare, 2007*).

Intra personiskas funkcijas – šī funkcija nodrošina vēlmi darboties. Lielākajai daļai cilvēku ir tieksme pēc kādas nodarbošanās, jo nekā nedarīšana ir nepatīkama. Pat ja fiziski neko nedarām, mūsu apziņa darbojas. Piemērota vide bērnam dod iespēju darboties, tādējādi apgūstot uzvedības iemaņas atšķirīgās situācijās. Piemēram, spēlējot paslēpes, bērns iemācās vides izvietojumu, vietas, kur ir iespēja paslēpties un vietas, kurās nemaz nav iespējams paslēpties. Caur šo bērns izprot savu ķermeni, lielumu atšķirības. Līdzdarbojoties bērnam, ir iespēja iemācīties, kā tikt galā ar konfliktiem, izspēlējot dažādas situācijas, kas palīdz turpmākajā komunikācijā ar citiem (*Dzintare, 2007*).

Starppersonu funkcijas – Bērns sasniedz separāciju – individuāciju, tas ir tad, kad bērns atdalās no primārā objekta, piemēram, spēlējot paslēpes, vecāks palīdz atdalīties no sevis uz īsu brīdi. Jau lielākiem bērniem attīstās sociālās iemaņas. Tā mācās dalīties savā starpā ar rotaļlietām, kā arī ar saviem viedokļiem. Svarīgi ir tas, ka bērni mācās ievērot secību un sadarboties. Bērniem ir unikāla spēja sadarboties ar vienaudžiem, ja arī netiek izmantota valoda. Mācās arī sekot noteikumiem (*Dzintare, 2007*).

Sociokultūras funkcijas – Bērns uzzina par kultūru sev apkārt un par lomām, kuras pilda apkārtējie cilvēki. Šī kultūra seko par piemēru, vērtību sistēmu. Pedagogi caur bērna rotaļdarbību var vislabāk redzēt par situāciju ģimenē, par to kāda ir attiecīgās ģimenes kultūra un ģimenes vērtību sistēma. Piemēram, bērns attēlo māti vai tēvu, tādā veidā attēlojot vērtības un uzvedību. Šīs spēles procesā bērns izjūt cita emocijas, jūtas, ko otrs domā, tas palīdz bērnam

pāriet no sava narcistiskā “Es” uz cita jūtu izprašanu, kā arī izjust tās. Tas attīsta bērna empātiju – iejušanos cita “ādā”. Izteikti attīstās bērna emocionālā pasaule, to spēj izteikt verbāli, atkarībā no vecuma pakāpes (*Dzintare, 2007*).

Autopsihoterapijas funkcija – Lai bērnam vieglāk būtu pārdzīvot ne tik pozitīvus (traumējošus) pārdzīvojumus, vai arī notikumus, kuri viņam nav nesuši panākumus, Rotaļa dod iespēju viņiem kontrolēti vēlreiz, šo pārdzīvojumu “izdzīvot”, izspēlēt šo situāciju, tādējādi kalpo kā “dziedējošs” terapeitiskais mehānisms. Šis ir viens no veidiem, ko bērns pats atrod, lai tiktu galā ar pārdzīvojumu un pamazām to, ar atkārtošānas palīdzību, izdzēst šo traumatisko izjūtu, kas viņu pārņem (*Dzintare, 2007*).

Šīm funkcijām ir liela nozīme psihi korekcijas procesā ar bērnu. Balstoties uz šīm, funkcijām veiksmīgi izmanto kā terapijas metodes. Izmantojot šīs metodes vecāki, pedagogi, kā arī psihologi var izprast labāk bērna vēlme un vajadzības. Rotaļāšanās veids parāda bērna iekšējo pasauli. Novērojot bērnu, var piefiksēt izaugsmi, izmaiņas viņa uzvedībā. Veiksmīgā procesā, tai vajadzētu apvienot domas un darbības.

Bērns caur savu rotaļu pieaugušajam parāda un liek saprast savu iekšējo pasauli. Kā arī veido bērna priekšstatus ar tās palīdzību. Rotaļas sniedz iespēju trenēt bērna ķermeni kā arī attīstīt dažādas iemaņas un paust savas emocijas. Noteikumi, kuri paredzēti katrai rotaļai, liek bērnam apzināties un vērtēt sevi, kā arī ieraudzīt citu veikumi, salīdzināt to ar savu. Noteikumu pildīšana palīdz bērniem pamazām pildīt pienākumus. Rotaļai ir savas funkcijas (*Batņa, 2007*) (*Valsts izglītības satura centrs, 2011*):

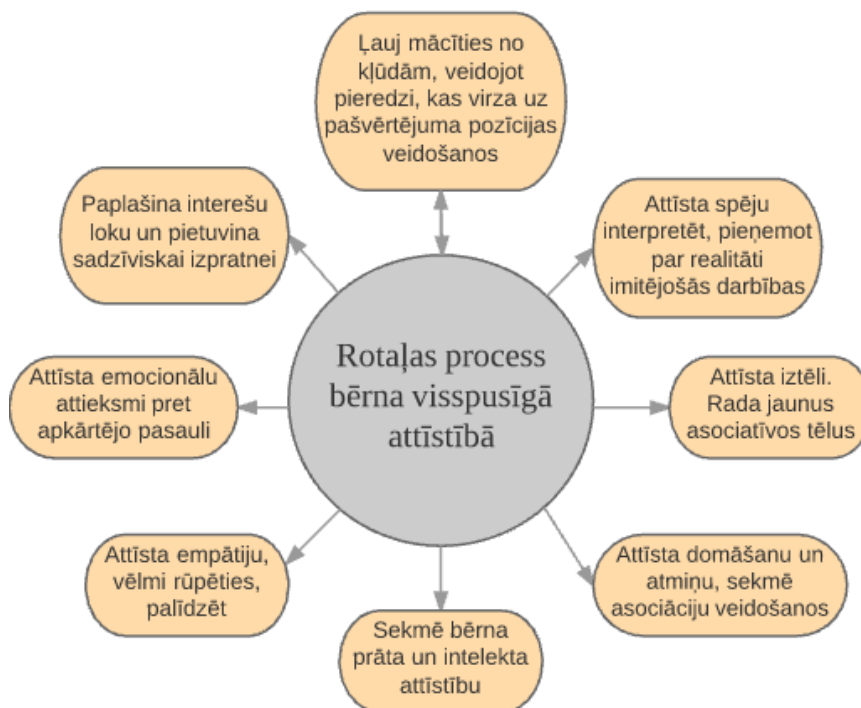
- attīstošā;
- izglītojošā;
- saskarsmes.

Attīstošo rotaļu pamatfunkcijas ir nodrošināt, nepārtrauktu bērna pilnveidošanos procesus, kā, piemēram, runas attīstību, roku motoriku utt. Rotaļu process nodrošina bērnam nepiespiestu vidi, tāpēc attīstības process notiek, pašam bērnam neapzinoties, pozitīvā gaisotnē. Attiecīgi attīstošās rotaļlietas šī vecuma bērniem ir vērstas uz to, lai bērns nostiprinātu zināšanas un iemaņas, kas nepieciešamas skolas gaitu uzsākšanai. Veido iemaņas un prasmes, kas nepieciešamas turpmākajā dzīvē. Nostiprina atmiņu, veido pašvērtējumu, sniedz gandarījumu par paveikto darbu (*Golubina, 2007*).

Izglītojošo rotaļu pamatfunkcija ir attīstīt bērna uztveri, uzmanību un atmiņu. Kā arī pilnveidot tēlaino domāšanu un iztēli Izglītojošās spēles dod iespēju pilnveidot vārdu krājumu, pieredzi un pilnveidot priekšstatus (*Valsts izglītības satura centrs, 2011*).

Saskarsmes rotaļu funkcija ir pilnveidot bērna komunikācijas prasmes. Saskarsmes rezultātā bērns iemācās izteikt savas emocijas, domas, kā arī nolasīt vienaudžu un pedagoga emocijas. Saskarsme dod iespēju iemācīties empātiju – iejušanos cita ādā.

Rotaļa bērna vispusīgajā attīstībā ir neatņemama sastāvdaļa, tās laikā bērns iegūs vispusīgas prasmes, kuras šādā veidā ir visvieglāk apgūt. Iegūtās prasmes apkopotas 1.3. attēlā.

1.3.att. Rotaļas process bērna vispusīgā attīstībā (Dzintere,2007)

Rotaļās laikā bērns iemācās - cienīt gan sevi, gan citus, iemācās uzņemties atbildību par sevi pieņemtajiem lēmumiem un izdarīto, paust savas emocijas, kā arī izprast citu emocijas, iemācās rast risinājumus problēmām un pilnveidojas prasme patstāvīgi domāt.

Ar rotaļas palīdzību veidojas bērna raksturs iezīmes un vērtību orientācija. Tā palīdz harmoniski sevi izziņāt laikā, telpā un sabiedrībā (*Vidnere*).

Rotaļa ir labs veids kā bērnus izglītot radošā un nepiespiestā atmosfērā. Radoša atmosfēra sevī ietver vecumam atbilstošu vidi, atbilstošu lietu vidi, kas veicina bērna attīstību. Lai nodrošinātu kvalitatīvu un veiksmīgu bērna audzināšanu un attīstīšanu, pedagogam ir nepieciešamas profesionālās zināšanas un prasmes, piemēram, detalizētas un padziļinātas zināšanas savā priekšmetā (metodikā un didaktika), psiholoģijas, īpaši saskarsmes psiholoģijas zināšanas. Prasmes mācīties un mācīt citus, izskaidrot, piesaistīt uzmanību, prasme motivēt izglītojamos, strādāt ar informācijas un komunikāciju tehnoloģijām. Izmantojot šīs zināšanas un prasmes, pedagogs iekārto atbilstošu lietu vidi, kas veicina bērna interesi iesaistīties. Šo lietu

vidi pedagogs var pielāgot attiecīgai nedēļas tēmai, lai pilnveidotu zināšanas iepazīšanās jomā, ievērojot intereses un vajadzības, lai sekmētu izziņas darbības. Radošo atmosfēru pedagogs var veicināt, izmantojot sevis veidotas spēles, materiālus, kā arī izmantot iespēju kopā ar bērniem izveidot spēli, kas veicinās bērnu interesi iesaistīties šajā spēlē, kā arī veicina bērna radošumu, parādot to, ka spēli var izveidot paša spēkiem, izmantojot dažādus dabas materiālus vai otrreiz izmantojamiem materiāliem.

Rotaļa attīsta vēlmi iesaistīties un līdzdarboties, tādējādi pieaug bērna aktivitāte, pieaug pašpārliecinātība par sevi, gandarījums par paveikto darbu, kā arī rotaļas laikā veidojas emocionālais kontakts, piemēram, ar pieaugušo vai vienaudžiem. Rotaļu laikā pilnveidojas (*Valsts izglītības satura centrs, 2011*):

- galvenie psihiskie procesi (sajūtas, uztvere, domāšana, atmiņa un iztēle)
- vārdu krājuma paplašināšanās;
- priekšstati par apkārt notiekošo;
- izziņas attīstība;
- radošā darbība.

Rotaļas laikā pilnveidojas psihiskie procesi: sajūtas, uztvere, domāšana, atmiņa un iztēle)

Vārdu krājuma paplašināšana – Šādas rotaļas laikā pilnveidojas skaņu izruna, paplašinās vārdu krājums, skaņas diferencēšana – skaņu atšķiršana vārdos, attīsta prasmes pilnveidot teikumus, tos pareizi veidot, prasme atstāstīt redzēto vai dzirdēto, attīsta runas izteiksmīgumu, mainot intonāciju, balss skaļumu, kas motivē un iedrošina bērnu komunicēt, kā arī palīdz mācībās (*Valsts izglītības satura centrs, 2011*). Bērna psihiskajā attīstībā valoda ieņem lielu lomu, jo tā sekmē konkrētas funkcijas: komunikatīvo, vispārinošo, regulējošo. Vārdu krājuma paplašināšanās ir atkarīga no bērna sajūtām, domāšanas, iztēles un gribas. Mūsu, kā pedagogu uzdevums ir, lai mēs bērna runas un valodas attīstību neatstājam pašplūsmā, lai tā būtu mūsu virzīta. Lai veidotu pareizu runas attīstību, to nosaka dažādi faktori (*Golubina, 2007*):

- bērna psihiskā attīstība;
- pilnvērtīga dzirde;
- pilnvērtīga valodas vide (gramatiski pareiza, kā arī leksiski bagāta), šo ietekmēt var pedagogs un vecāki;
- iespēja izteikties un regulāri to veicināt;
- pareizi virzīta pedagoģiskā darbība.

Daudzpusīga materiālu, kā arī metožu izmantošana, piemēram, dabas un apkārtnes vērošana, pasaku lasīšana, klausīšanās, tautas dziesmu, kā arī citu folkloras darbu apgūšana veicina vārdu krājuma paplašināšanos.

Priekšstati par apkārt notiekošo – Ar rotaļas palīdzību bērns nostiprina jau iegūto pieredzi, veido priekšstatus, kā arī veidojās jauni. Veidojoties jauniem priekšstatiem, rodas jauni izaicinājumi un interese par apkārt notiekošo (dabu, attiecībām utt.) (*Bērnu radošā darbība, 2013*).

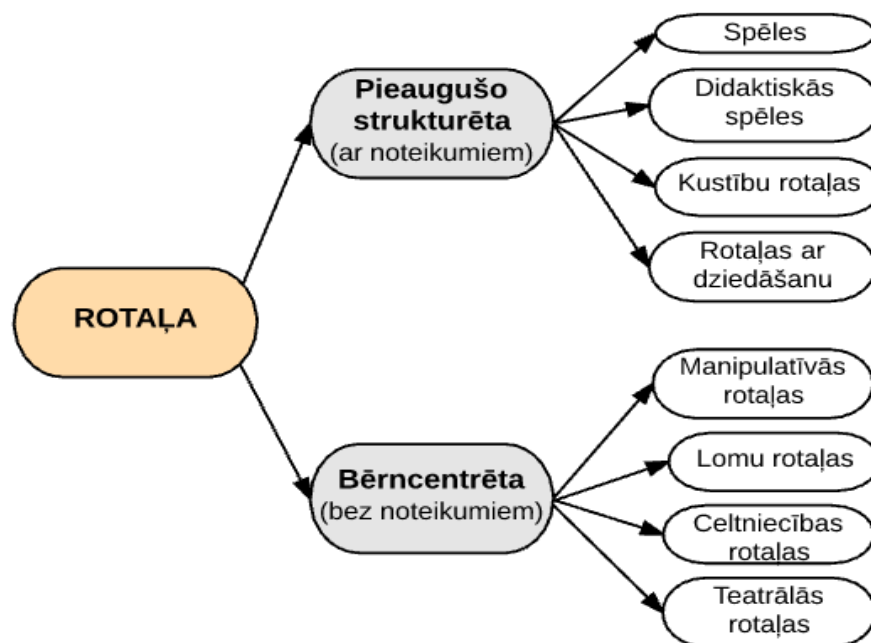
Izziņas attīstība – Bērna pirmie atklājumi attīsta izziņas procesu, vēlāk tas pieaug aktīvajā izziņas darbībā, pieaug interese, rodas pozitīvas emocijas par padarīto darbu, emocija ir kā “motoriņš”, kas mudina darboties (*Bērnu radošā darbība, 2013*).

Radošā darbība - Bērns vēlas izmēģināt, darot pats, radot kaut ko jaunu, un neparastu. Radīšanas process aizrauj bērnus un rada interesi darboties turpmāk. Pedagogam tikai jāsniedz norādījumi un jāizdomā uzdevums tā, lai veicinātu šo radošo darbību (*Bērnu radošā darbība, 2013*).

Rotaļas laikā starp bērniem veidojas divu veidu attiecības – lomu un reālās. Lomu attiecības parādās rotaļas laikā konkrētas lomas izspēlei – skolotāja, mamma utt. Bet reālās attiecības atspoguļojās, kad veidojas komunikācija par rotaļas noteikumiem, veidojoties konfliktiem (*Kaņepēja, 2003*).

1.2. Rotaļu nodarbība

Rotaļas veicina bērnu attīstību un viņu pilnveido nepiespiestā atmosfērā. Rotaļas iedala pēc vairākiem principiem, pēc mērķa, pēc struktūras un citiem aspektiem. Rotaļu iedalījumos būtisks nosacījums vai pieaugušais iesaistās vai ir tikai vērotājs, nenosakot noteikumu, bērni rotaļāšanās procesā paši rada. Vienu no rotaļu iedalījumiem skatīt 1.4. attēlā.

1.4. att. Rotaļu iedalījums (Šteinberga, 2013)

Lomu rotaļās – iejušanās lomā netieši sagatavo dzīves darbībai, jo lomas tikai turpinās – skolēna, darbinieka, vecāka u.c. Šajā rotaļā atspoguļojas bērna radošā darbība, tā nodrošina bērna attīstību veselumā, atspoguļo bērna iztēli (Dzintare, 2007).

Lomu rotaļās atspoguļojas bērna pieredze mājās un pirmskolā, svarīgi ir pavērot bērnu un var saprast, kādi jautājumi viņu nomāc vai tieši pretēji – iepriecina. Ar lomu rotaļu palīdzību var izsecināt, kāpēc bērni dzīvē rīkojas tieši šādi un ne citādāk, līdz ar to pedagogs var vieglāk rast risinājumu konkrētajā situācijā, ja tas nepieciešams. Šajās rotaļās bērns ļauj vaļu savai iztēlei, tādējādi attīstās iztēle. Šis rotaļu veids bērniem sniedz iespēju iejusties pieaugušā lomā, pildot pieaugušā pienākumus, līdz ar to, vairāk izprotot tos. Lomu rotaļās bērni veido savus noteikumus, pēc kuriem vadās, ja bērns spēj sekot līdzī šiem noteikumiem, tos pildīt, pats kontrolējot savu uzvedību, pedagogs var noteikt vai bērns ir spējīgs adaptēties skolā, adaptēties sabiedrībā. Lomu rotaļa iekļauj sevī arī profesijas, tad bērns apgūst pieredzi palīdzēt citiem. Bērns izzina, piedzīvo kļūdas, un tas notiek ar lielu entuziasmu un prieku, kā rezultātā rodas vēlme atkārtot šo izzinošo rotaļu veidu. Pedagogs var novērot, ka kāds bērns šo rotaļu atkārtoti vairākas reizes, tas tikai nozīmē to, ka bērnam šī rotaļa ir interesanta – radoša pārdzīvojuma atkārtošana, lai izjutu prieku, ko izjutis procesa laikā (Dzintare, 2007). Caur lomu rotaļu atspoguļojas bērna emocijas - prieks, dusmas, bailes u.c. Bērns iemācās izjust cita emocijas, kā rezultātā ir vieglāk izprast citu bērnu, iejusties cita “ādā”. Svarīgi ir veidot atbilstoši vidi, lai veicinātu šo rotaļu veidu (Māmiņu klubs, 2016). Psiholoģe S. Millere lomu rotaļās saskata imitācijas rotaļas, tas ir tad, kad bērns atsauc atmiņā sev svarīgus notikumus un atveido tos, tā

arī ir atkārtošana, atdarināt šo notikumu. Bērnu spējas atdarināt kādu personu nosaka viņa spējas redzēto pārtransformēt darbībā (*Dzintare, 2007*). Lomu rotaļa veicina bērna attīstību un ir saistīta ar bērnu:

- vēlmi atdarināt, kā rezultātā viņš pašapliecinās;
- pieredzes izmantošanu, kas visbiežāk, ir saistīta ar pozitīvām emocijām;
- bērna iztēli, kas saistīta ar iekšējo pieredzi. Ar iztēles palīdzību bērns paplašina savu pieredzi;
- iegūst jaunas zināšanas.

K.Hansena skaidro, ka bērns lomu rotaļās iejūtas (*Dzintare, 2007*):

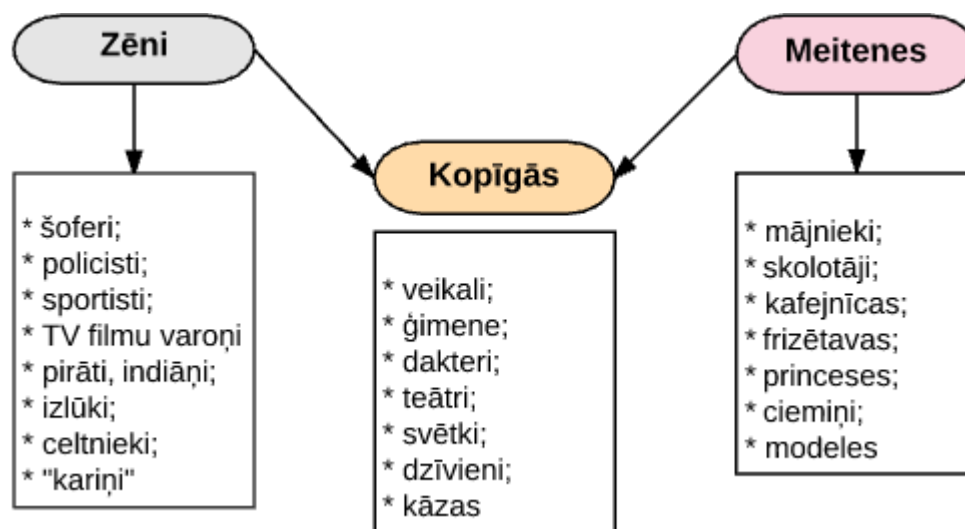
- kāda cita lomā (piemēram, mamma, kas baro mazuli, policists, kas brauc ar mašīnu);
- iztēlojas kādu objektu cita vietā (žagars pārtop par nūju);
- attēlo pazīstamas darbības un notikumus (dodas uz veikalu iepirkties).

Tieši šis ir tas rotaļu veids, kurā notiek bērna kā subjekta apzināšanās. Viņš pamazām sāk veidot personīgo darbību komunikācijā ar apkārtējiem. Bērns pārvēršas par subjektu, kas iedarbojas uz apkārtējiem cilvēkiem. Viņš vairs nav objekts, uz kuru iedarbojas pieaugušie – vecāki, pedagogi (*Dzintare, 2007*).

Pieaugušajam svarīgi ievērot (*Dzintare, 2007*):

- šo rotaļu nav iespējams ierobežot noteiktā laikā un vietā;
- lomu rotaļā nav aktieru, kas iemācās tekstu, uzvelk kostīmus un izvēlas rekvizītus, lai izklaidētu mūs pieaugušos;
- bērns pats spontāni attēlo sev pazīstamas situācijas, sevis motivēta darbība;
- šī ir iespēja bērnam mēģināt risināt reālās dzīves uzdevumus. Atkārtoti un vēlreiz izdzīvo konkrētās izjūtas.

Zēnu un meiteņu lomu rotaļu tēmas var atšķirties (skat. 1.5. attēlu), taču ir arī kopīgās tēmas, kuras izspēlē.

1.5.att. Lomu rotaļu tēmas (Dzintare, 2007)

Individuālās rotaļas ir rotaļas, kad bērns izvēlas rotaļāties viens pats. Pedagogi min vairākus iemeslus, kāpēc bērni izvēlas rotaļāties vieni (Dzintare, 2007):

- tie ir tie bērni, kas ir vecumposmā, kad rotaļājas blakus, nevis kopā;
- bērni, kuriem nav saskarsmes iemaņas ar vienaudžiem;
- bērni ar valodas defektiem, kas ietekmē saskarsmi vai kautrīgie bērni;
- un bērni, kas vienkārši mīl spēlēties vieni. Ir pašpietiekami savā rotaļā.

Celtniecības rotaļas – šo rotaļu laikā bērns var būt ārējā pasaulī, vadoties pēc savas iztēles. Ceļ mājas, tiltus utt. D. Lieģeniece savā darbā raksta, ka iekšējā iztēle ir vajadzīga, lai pilnveidotu abstrakto domāšanu un to pielietotu vēlāk skolā. Iekšējā iztēle dod bērniem iespēju reizēm norobežoties no apkārtējās pasaules, ja tas nepieciešams. Bērns pašattīstās, veidojot un domājot kāds būs rezultāts un ko pats vēlas redzēt, ir gan mērķis, gan motivācija. Šīs rotaļas laikā svarīgi, lai bērns pats redz sakarības, ja kaut kas nav izdevies un pats rod risinājumu (Kaņepēja, 2003).

Pētniecisko prasmju attīstošās rotaļas ļauj bērnam pašam būt par pētnieku, pilnveidojot prasmi vērot, veidot priekšstatus, balstoties uz redzēto, un veidot secinājumus. Pētot, rast atbildes uz jautājumiem, kā arī paplašina bērna redzesloku, radot jaunus jautājumus. (Bigdanova, 2016).

Maņu attīstošās rotaļas – palīdz bērniem vingrināties saklausīt dabā esošās skaņas, nosaukt, kam tās pieder atpazīt cilvēka radīt radītās skaņas, atpazīt priekšmetus un lietas pēc taustes, raksturot to faktūru (Bigdanova, 2016).

Didaktiskās rotaļas - rotaļas, kuras bērnam iemāca, neatņemamas dzīves prasmes patīkamā un nepiespiestā atmosfērā, tās piemērotas arī bērniem ar attīstības traucējumiem. Šīs

spēles piemērotas bērniem vecumā līdz sākumskolai, bet ja bērnam ir nopietnāki traucējumi (piem., Dauna sindroms), tad arī sākumskolas vecumā (*Bigdanova, 2016*).

Šīs rotaļas ir īpaši svarīgas, jo bērnam pilnveido tādus procesus kā: sensoro uztveri, plašāku runu, u.c. Vienas no didaktisko spēļu uzdevumiem ir bērnam iemācīt sajūtas izteikt ar vārdiem, tādējādi pilnveido runas dotības, piemēram, skolotājam ir divas nūjiņas viena gara un viena īsa, skolotājs rāda nūjiņu, un bērniem ir jāpasaka vai nūjiņa ir īsa vai gara. Šādā veidā viņi saliek kopā vārdu ar esošo situāciju. Didaktiskās rotaļās iesaista visas bērna daļas, piemēram, rotaļas veidā iesiet lellei matos lenti, attīstās motorika, liek bērnam aprakstīt šo lentes izskatu ar vārdiem. Procesus vieglāk apgūt, jo pats mācīšanās process ir saistošs, emocionālāks un dziļāks (*Bigdanova, 2016*).

Atšķirībā no lomu rotaļām, didaktiskās rotaļas apraksta lietas daudz precīzāk, iemāca konkrētas lietas, tās detalizējot. Tāpēc šīs rotaļas ir īpaši ieteicamas bērnam vecumā pirms skolas uzsākšanas, jo tā ir kā pāreja, kura ļaus labāk bērnam sagatavoties skolai, it īpaši tiem bērniem, kuriem mācīšanās process sagādā lielākas grūtības. Didaktiskās rotaļas ļoti labi ir arī izmantot bērnam, lai apgūtu matemātiskās darbības, jo tās bieži vien sagādā vislielākās problēmas. Didaktiskās rotaļas ir ļoti izplatītas, lai apgūtu tādas matemātiskās darbības kā: matemātiskās īpašības (lielāks, mazāks, u.c.), daudzumu apzināšanu (daudz, maz, vairāk, mazāk, u.c.) (*Bigdanova, 2016*).

Lai bērnam nostiprinātu zināšanas, didaktiskās rotaļas ir jāiekļauj viņa ikdienā, tikai atkārtojot var iegūt vēlamo efektu - nostiprinātas zināšanas: nostiprināta atmiņa, apgūti jauni vārdi, prot aprakstīt lietas ar vārdiem, apzinās lietu izmērus, u.c., bez kurām nav iedomājams turpmākais attīstības periods. Nodarbības efektivitāti var novērtēt pēc bērnu iesaistīšanās nodarbībās, novērtējot to interesi, ja interese nav, tad ir jāmaina rotaļa (*Bigdanova, 2016*).

Šajās rotaļas ir ļoti svarīga pieaugušo līdzdarbošanās, jo tieši viņam, vai tas ir pedagogs vai vecāks, ir svarīga loma, jo tieši viņam ir jārada pozitīvā atmosfēra, lai bērns vēlētos iesaistīties. Izvēloties konkrēto didaktisko rotaļu ir jābūt pārliecinātam, ka tā ir atbilstoši vecumam, jo tāpat kā citos mācīšanās veidos, ir svarīgi saprast, ko katrā vecumā posmā bērnam ir jāapgūst. Kā arī ir jānodrošina, bērnam atbilstoša vide rotaļu procesā, lai tajā nekas netraucētu un nenovērstu uzmanību (*Bigdanova, 2016*).

Vadot didaktiskās rotaļas, tāpat kā, vadot jebkuru citu rotaļu, pedagogam ir jābūt sagatavotam. Izdala trīs sagatavošanas procesus:

1. Spēles sagatavošanās posms, kurā tiek sagatavots viss nepieciešamais rotaļai un bērni sagatavoti, izstāstīts kas notiks;
2. Spēles norise, kā notiek pati spēlē ar konkrēto uzdevumu un mērķi;

3. Spēles noslēgums, kur tiek izdarīti kopējie secinājumi, un bērnam atkārtoti pastāstīts, ko darīja un tādā veidā pedagogs, var saprast, kas bērniem ir skaidrs un, kas vēl jāpilnveido citās nodarbības, tiek veidota atgriezeniskā saite (*Bigdanova, 2016*).

Didaktiskā rotaļa nedrīkst kļūt par nodarbības vienīgo sastāvdaļu, tā ir jāintegrē kopējā nodarbība, tā ir jākombinē ar citām mācības metodēm, lai sasniegtu pozitīvu rezultātu. Pedagogam, jāmeklē variāciju ar visādām mācību metodēm, veidojot saistošu mācību vidi bērnam pirmskolas periodā (*Bigdanova, 2016*).

Katrai nodarbībai jāraisa pozitīvas emocijas, tikai tā šāds bērns būs motivēts darboties. Svarīgi, kā bērns izturas pret sevi, pret pieaugušajiem un vienaudžiem, kā bērns pārdzīvo savas veiksmes un neveiksmes. Lai bērns gūtu gandarījumu par rotaļas uzdevuma izpildi, svarīgi, lai tas būtu viņam pa spēkam, lai būtu iespēja lietot praksē to, ko bērns jau zina un prot, un mudinātu apgūt vēl jauno, nezināmo (*Bigdanova, 2016*).

Teatrālās rotaļas. Teātris ir neatņemama sastāvdaļa pirmskolā. Bērni izrāda lielu ieinteresētību gatavošanās procesā – gatavo dekorācijas, tērpus un aktieru lomu izpildīšana. A. Duges atziņa: “Kultūru nevar teorētiski iemācīties. Tai ir jāaug cilvēkā no pašas bērniecības, jāaug kopā ar viņu pašu un jāsaplūst ar viņa bērniecību” (*Dzintare, 2007*) (*Sorosa fonds, 1999*). Šīs rotaļas pamatā ir kāds literārais darbs vai TV uzvedums. Tā ir kultūras forma, kas pilnveido bērnu, kas rada bērniem interesi par dzeju, pasaku, dziesmu, deju. Šīs rotaļu veids ir estētiskāks, ekspresīvāks. Tas ir pašizpaušmes veids. Teatrālā rotaļa sekmē bērna māksliniecisko jaunradi. Teatrālā rotaļa ietver sevī:

- māksla kā produkts, rezultāts – bērns var iegūt iedvesmu savai rotaļai;
- teatrālā rotaļa kā aktivitāte – tās rezultātā bērns iegūst emocionālo pārdzīvojumu.

Bieži vien dramatisējumu mēs varam novērot jau agrīnā vecuma posmā, kad vēl runa vēl nav attīstījusies. Bērns savas sajūtas atspoguļo ar ķermeni, mīmiku, žestiem, kustībām.

1.3 5-6 gadus vecu bērnu vispārīgs attīstības raksturojums

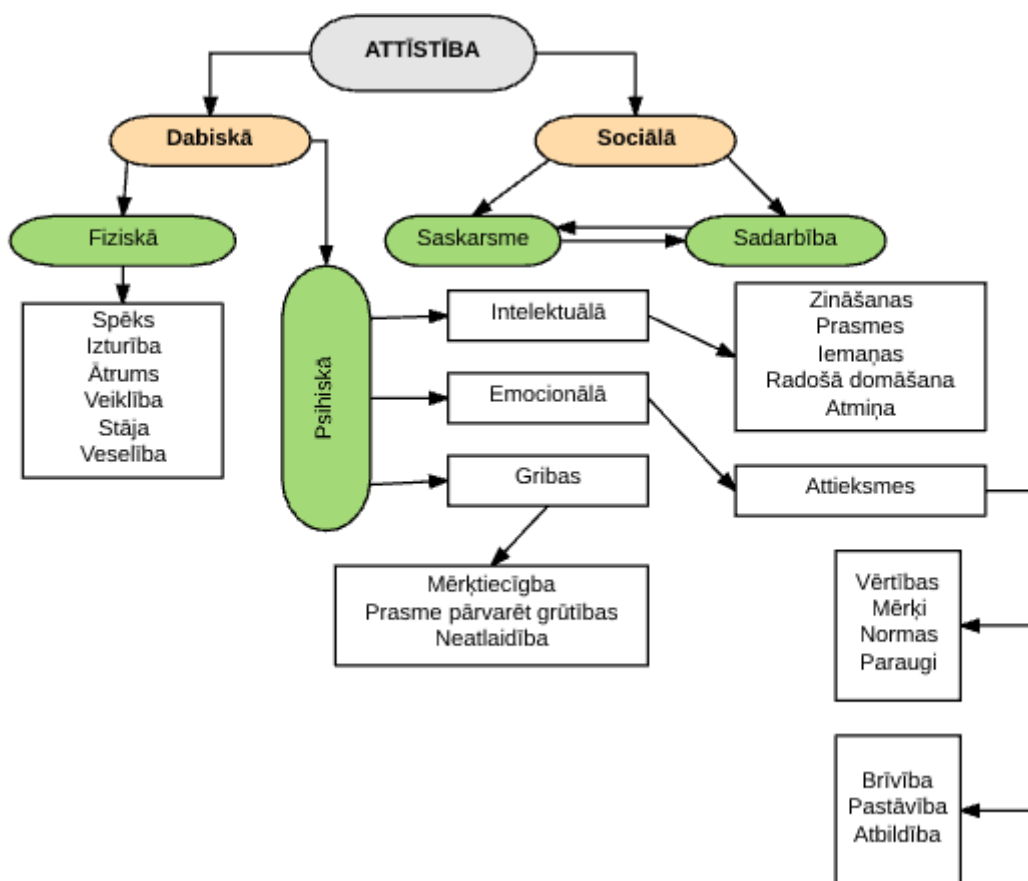
Katram bērna vecumposmam atbilst noteiktas fiziskās un psihiskās īpatnības. Pedagoģijā ievēro iedalījumu, kas ļauj pedagogiem noteikt plānotos rezultātus:

- 1.pakāpe – līdz 2 gadiem;
- 2.pakāpe – no 2gadiem līdz 3 gadiem;
- 3.pakāpe – no 3 gadiem līdz 5 gadiem;
- 4.pakāpe – no 5 gadiem līdz 6 gadiem.

Ikvienam pedagogam, kā arī vecākam, ir jāsaprot, ka šīs vecumposma robežas nav strikti noteiktas, jo katra bērna attīstību ietekmē noteikti faktori (*Golubina, 2007*):

- mijiedarbība ar tuvākajiem cilvēkiem;
- mijiedarbība ar apkārtējo vidi;
- sociālie apstākļi.

Vajadzētu kaut kā to shēmu vairāk paskaidrot, paanalizēt Vecumposma iedalījumi ir tieši atkarīgi no bērna attīstības, kā iepriekš tika minēt, ka konkrētas prasmes var nobīdīties, attīstoties agrākā vai vēlākā vecuma posmā. Bērna attīstību ietekmē dabiskie un sociālie procesi. Bērna dabiskie attīstības procesi ietekmē fizisko un psihisko attīstību. Fiziskā attīstība ir svarīga, lai bērnam attīstītos spēks, veiklība, stāja un veselība. Viens no nozīmīgākajiem un svarīgākajiem procesiem ir tieši psihiskā attīstība, jo tā nodrošina emocionālo, garīgo, intelektuālo un citas būtiskas maņas un prasmes. Attīstība ir viens kopējs process, kur ir grūti atdalīt, kurā brīdī kāda maņa tieši attīstīsies, tāpēc jākoncentrējas uz kopumu uz pašu attīstību. Neaizmirstot arī sociālo attīstību, kura ir nepieciešama, lai bērns iegūtu saskarsmes un sadarbības prasmes. Attīstība ir viens kopums, ar atsevišķām šķautnēm, kas attēlots 1.5. attēlā.

1.5.att. Cilvēka attīstība (Špona, 2004)

Lai vieglāk būtu izprast kā pakārtojas bērna attīstība (skat. 1.5.attēlu) par cilvēka attīstību, var redzēt iedalījumus, kas konstruktīvi izskaidro.

Lai sekmētu bērna attīstību, jāņem vērā:

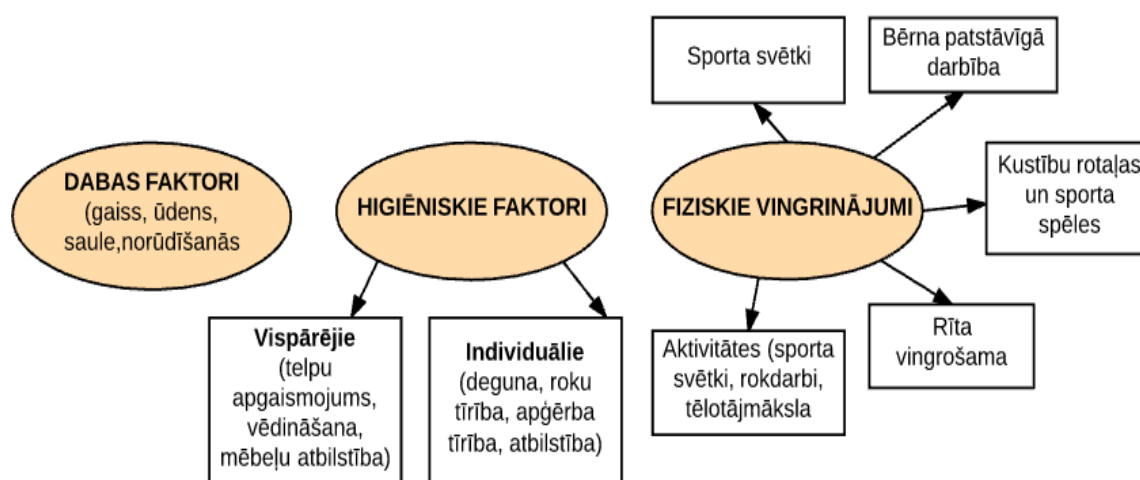
- katra bērna attīstības līmenis;
- individuālie dotumi;
- intereses;
- vajadzības;

Fiziskā attīstība 5 – 6 gadu vecumā nostiprinās rokas motorika, taču tā attīstās līdz pat pusaudžu gadiem. Bērna darbību sāk kontrolēt apziņa, pieaug kustību spēks, kustības ir apzinātākas, kontrolētākas, plaukstas muskuļu attīstība un koordinācija dod iespēju (*Golubina, 2007*):

- pareizi turēt zīmuli;
- sasiet mezglu (vīt un pīt);
- vērt;
- veikt citas precīzas darbības.

Ir dažādi faktori, kas ietekmē bērna fizisko spēju attīstību (skat. 1.6.attēlu), svarīgi gan pedagogiem, gan vecākiem nodrošināt pilnvērtīgus apstākļus, kā arī daudzpusīgus vingrinājumus (*Kaņepēja, 2003*). Ja PII tiek nodrošināti daudzpusīgi vingrinājumi, bērnam pastāv lielāka iespēja iesaistīties dažādās aktivitātēs, kā arī izvēlēties, kas šajā bērniem ir ļoti svarīgi. Redzes asums un binokulārās redzes optimums pilnvērtīgi tiek sasniegts šajā vecumposmā.

Līdzsvara sajūta ir ļoti nozīmīga. Tās pamatā ir vestibulārais aparāts, kas ir cieši saistīts ar redzi. 5-6 gadu vecuma bērnam pieaug muskuļu masa, īpaši izteikti pieaug kāju muskulatūra, kā rezultātā bērns kļūst stiprāks. Šajā vecumā veiksmīgi apgūst skriešanas, soļošanas un lēkšanas prasmes. Sporta aktivitātēm, šajā vecumā, jābūt katru dienu, lai sekmētu bērna attīstību, tāpēc ir svarīgi nodrošināt fiziskos vingrinājumus (skat. 1.6. attēlu).

1.6.att. Fiziskās attīstības ietekmējošie faktori (Kaņepēja, 2003)

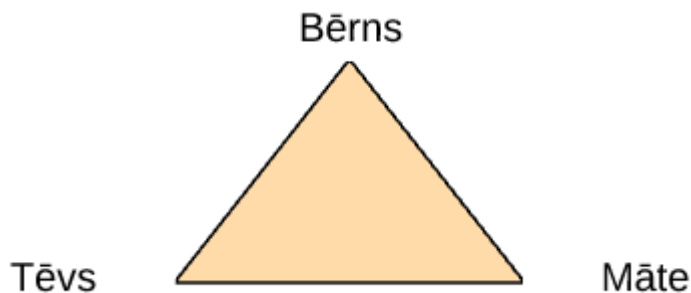
Intelektuālā attīstība strauji pilnveidojas, attīstās bērna domāšana un iztēle. Kā arī turpina attīstīties bērna nervu sistēma (*Valsts izglītības saturs centrs, 2012*). Pēc Ž. Piažē saskatītajām četrām galvenajām intelektuālās attīstības stadijām, 5-6 gadu vecs bērns atrodas pirms operāciju stadijā. Šajā stadijā attīstās simboliskā domāšana, kas ļauj bērnam iztēloties dažādus objektus un parādības ar tēlu palīdzību. Pirmajā fāzē ietilpst bērni, kas ir vecumā no 2 līdz 4 gadiem, taču bērni, kuri ir vecumā no 4-7 gadiem ietilpst intuitīvajā fāzē. Šajā fāzē valodas kļūst arvien nozīmīgāka. Bērni šajā vecumā spēj veidot priekšmetu grupas, kategorizēt, taču ne vienmēr tas ir apzināti. Arvien spējīgāki saprast loģiskas sakarības. Skaitļa jēdziens kļūst skaidrāks, kā rezultātā ar tiem ir vieglāk darboties, operēt (*Špona, 2004*).

Sociāli emocionālā attīstība Šajā vecumā bērns sāk sasaistīt savu darbību rezultātus ar sevi, savām personīgajām īpašībām, kā rezultātā šajā vecumposmā ir svarīgi, ka pedagogs un vecāki sniedz bērnam viņa darbības pozitīvu vērtējumu, kas bērnu motivē un stimulē vēlmi darboties. Bērns pilnvērtīgi iekļaujas darbībās, rotaļās, attēlojot dzīves situācijas (*Špona, 2004*). Sāk rasties interese izzināt cilvēku attiecības, kā arī lietu un parādību izzināšana rada bērna interesi, kuras rezultātā, attīstās arī izziņas process (*Batņa, 2007*). Emocionālā domāšana turpina attīstīties, turpina attīstīties pamat emocijas – dusmas, bailes, skumjas, prieks. Lai noturētu bērna uzmanību šajā vecumposmā, svarīgi ievērot viņa intereses un motivāciju. Bērnu emocionālo attīstību ietekmē emocionālā piesaiste ar vecākiem, izjūtot drošības sajūtu. Bērni šajā vecumā sāk pastiprināti interesēties par citiem bērniem, sadarboties ar viņiem. Komunikācija starp vienaudžiem un pieaugušajiem pastiprināti pieaug. “ES” pilnveidošanās, rezultātā bērns izmanto manipulācijas. Sajūtas veido jēdzienus un rezultātā veidojas priekšstatī, piemēram, tauste, garša, redze, dzirde un oža (*Batņa, 2007*).

Gribas attīstība – tā ir apziņas daļa, kuru mēs spējam regulēt. Balstoties uz gribu, bērns spēj vadīties pēc ieceres un pēc paša iniciatīvas veikt darbības. Bērns spēj organizēt psihisko darbību, kā arī virzīt to. K. Dēķens savos darbos raksta, ka no tā, cik ātri pieaug griba, ir atkarīga arī bērna tālākā attīstība. Griba palīdz bērnam apgūt darbības, jo lai tās pilnvērtīgi apgūtu, nepieciešams tās atkārtot. Gribu veido gan iekšējais faktors, gan ārējais. Iekšējais faktors, pēc K. Dēķena domām ir iedzimtais, taču ārējais – vides, dabas un sociālais faktors, kuri ieņem lielu lomu bērna attīstībā (*Špona, 2004*).

Psihiskā attīstība bērna psihiskie procesi attīstās caur mācīšanos no ģimenē esošajiem paradumiem, bērns aktīvāk apgūst vērtību sistēmu, kas veidojas visu turpmāko dzīves laiku. Šajā vecumposmā ir svarīgi, lai bērnam ir paraugs no kā mācīties, jo bērns visbiežāk, šajā vecumposmā, ir atkarīgs no mātes emocijām, tādējādi atdarina tās emocijas un turpmākās rīcības. Aktīvi apgūst cilvēciskās attiecības, kas bērnam atspoguļojas lomā rotaļās. Šis

vecumposms ir svarīgs, jo šajā laikā attīstās personība. Bērns apgūst, tā saukto, trijstūra attiecību (skat. 1.7. attēlu).

1.7.att. Trijstūra attiecību modelis (Batņa, 2007)

Šis attiecību trijstūris attēlo to, kā bērns izprot attiecības starp māti un tēvu. Šo attiecību modeli viņš ataino savās rīcībās, kā arī spēles laikā. Tādējādi, pedagogs var izsecināt kādas problēmas vai tieši pretēji norisinās ģimenē.

Ir situācijas, kad bērns nespēj iejusties jaunā vidē, tas ir arī atkarīgs no piemēram, kādus mijiedarbības veidus viņš ir apguvis ģimenē, tos atdarinot. 5-6 gadu vecumposmā bērns ļoti aktīvi cenšas realizēt savu "Es", to parādot caur komunikāciju ar citiem. Caur šo komunikāciju parādās manipulācijas, kas ir apzinātas.

Kognitīvā un valodas attīstība (rakstītprasmes un lasītprasmes, saziņas prasmju un mācīšanās prasmju attīstība). Valoda attīstās katram bērnam citādāk, jo katrs ir individualitāte. Taču var nodalīt aptuveni kā vajadzētu attīstīties valoda katrā vecumā, piemēram, piecu gadu vecumā vārdu krājums ir pieaudzis, aptuveni līdz 2500 – 3000 vārdiem. Šajā vecumā bērns spēj nosaukt daudz dažādus priekšmetus un aprakstīt apkārtnes reālos notikumus. Ja bērnam nav logopēdiskas problēmas, bērns vārdus izrunā pareizi un teikumos netrūkst vārdu, protams, izņemot tos vārdus, kas ir grūti izrunājumi ir grūti izrunājami gan mums, gan bērna, kā arī vēl nezināmie vārdi. Bērns jau ir apguvis visas valodas skaņas un pareizi tās lieto. 6 gados vārdu krājums paplašinās līdz 3500 vārdiem (Špona, 2004). Nostiprinās dažādi izteicieni. Kā bērns aktīvi izkopj gramatiski pareizu valodu, teikumu veidošanu. Ja bērna valoda attīstās veiksmīgi, tad līdz ar to attīstās atmiņa, uzmanība, loģika, kā arī psihiskās īpašības.

1.4. Rotaļas 5-6 gadu vecumā

Bērns savu personību veido pamazām, to vislabāk novērot rotaļas laikā, kad viņš attēlo un pats izdzīvo lomas, piemēram, māmiņas lomu, tēta, policista vai ārsta. Caur ieņemto lomu bērns iemācās sadarboties ar citiem, piekāpties vai, ja tas ir nepieciešams, aizstāvēt savu viedokli (Dzintare, 2007). Bērns iegūst pieredzi, uzzina daudz vairāk, ja to paveicis ir viņš pats.

Gandarījuma sajūta veidojas, neatkarīgi no pieliktajām pūlēm vai kļūdu daudzuma. Tāpēc svarīgi ir, lai bērns šo pieredzi iegūst viņš pats (*Valsts izglītības satura centrs, 2011*). Šajā vecumā spēles laikā bērns izplāno savas darbības, jau sāk savas darbības arī analizēt. Tā kā 5 – 6 gadu vecumā PII pedagoga darbs ir gatavot bērnu skolai, tāpēc rotaļas/spēles ir kā atslodze no mācību procesa, brīvais brīdis, lai radoši izpaustos (*Kājiņa, 2006*). Rotaļās laikā svarīgi, lai tiktu pamatīgi nostiprināts viss iepriekš apgūtais. Šajā vecumposmā svarīgi iekļaut šādus elementus (*Golubina, 2007*):

- pulksteņa laiku izpratni veidojošas rotaļas;
- lasītprasmes un rakstītprasmes attīstošas rotaļas;
- loģiskās domāšanas;
- pašvērtējuma un gribas sekmējošas un attīstošas rotaļas;
- iztēles rosinošas;
- roku un pirkstu sīkās muskulatūras nostiprinošas rotaļas;
- uzmanības koncentrējošas;

Lomu rotaļās 5 – 6 gadu vecumā bērni lomu rotaļās izvēlas situācijas no iepriekš piedzīvotā – teātris, zooloģiskais dārzs. Izpilda raksturīgās iezīmes, attēlo emocijas. Attēlo TV vērotos varoņus u.c., attēlo sabiedriskās dzīves notikumus, cenšas izvēlētās lomas pielāgot savai iecerei, savai iztēlei. Izteikti izmanto ķermeņa valodu.

Komunikācijas procesā atdarinot, bērns apgūst cilvēku sadarbības veidus. Tos bērns atspoguļo lomu un sižeta rotaļās. Lomu rotaļās bērns sāk spēlēt tieši pirmsskolas vecumā, rotaļu procesā iepazīstot savu individualitāti un izmēģinot lomas, kādas spēlēs nākotnē.

5-6 gadu vecumposmā bērni rāda priekšnesumu, kuru kādā īpašā pasākumā, svētkos rāda vecākiem citiem bērniem. Šādi bērni attīsta dramatisko mākslu (*Golubina, 2007*).

Matemātisko priekšstatu veidošana un darbības ar skaitļiem - svarīgi ievērot ir pakāpeniskumu, lai sekmētu bērna matemātiskos priekšstatus. Pedagoga uzdevums ir interešu stūros nodrošina, lai 5-6 gadu veci bērni caur rotaļu apgūst un nostiprina savas zināšanas (*Golubina, 2007*):

- skaitīt prasmē pieci apjomā un tuvojoties sešiem gadiem 10 apjomā.
- apgūst, vingrinās izprast, ka katrs skaitlis, kas lielāks par 1, sastāv no vieniem;
- sauc skaitļa vārdus, piemēram, pirmais, otrais, trešais;
- nosauc blakus skaitļus, izprot kurš ir lielāks, kurš mazāks;
- saskaita un atņem, izprot darbības jēgu;
- salīdzina daudzumus, paši izvieto, piemēram, pēc lielumiem;

- vingrina prasmi veikt teksta uzdevumus, piemēram, saskaitīt dotos klučus, no tiem atņemt noteiktu daudzumu, iegūstot rezultātu;
- apgūst prasmi saskaitīt priekšmetus dabā, attēlos, piemēram, zīmējumos vai fotogrāfijās, paplašinot bērna praktisko pieredzi;
- vingrina prasmi darbības veikt galvā;
- veido izpratni par to, ka priekšmeta skaits nav atkarīgs no to krāsas vai lieluma;
- vingrinās saskaitīt pēc dzirdes.

Saskarsmes rotaļas – 5-6 gadu vecumā notiek saskarsmes formu izzināšana.

Rodas vēlme pēc vērtējuma par darbu (*Golubina, 2007*).

Psihiskā attīstība Šajā vecumposmā bērns mācās noturēt savu uzmanību, tādējādi arī attīstās tīšā uzmanība - apzināti regulēta koncentrēšanās noteiktam objektam vai darbībai. To attīsta koncentrējot uzmanību, spēlējot spēles pēc noteikumiem. Ja ir interese darboties, bērnam nav īpaši jāpūlas, lai pievērstu uzmanību. Uzmanības sadalīšana un tās pārslēgšana 5 – 6 gadu vecumā nav tik attīstīta, tā var šķist kā izklaidība. Saistoši objekti piesaista bērna uzmanību, koncentrēties spēju, kamēr ir interese.

Kognitīvā un valodas attīstība (rakstītprasmes un lasītprasmes, saziņas prasmju un mācīšanās prasmju attīstība) 5-6 gadu vecumā attīstās bērna runa, strauji pieaug vārdu krājums. Lielākā daļa iemācās runāt fonētiski pareizi, intonatīvi izteiksmīgi atbilstoši gramatikas un sintakses normām. Bērnam jāsāk prast izteikt savas domas un vēlmes gramatiski pareizi un skaidri (*Valsts izglītības saturs centrs, 2016*). Jāprot pastāstīt gan par redzēto, gan par dzirdēto. Ja bērnam ir valodas un runas traucējumi, rodas problēmas uztvert dzirdēto un nespēja saklausīt dzirdēto, kā arī nespēja līdzdarboties, izpildot dotos norādījumus. Šādiem bērniem arī koncentrēšanas spējas nav, tik attīstītas, kā arī nākotnē noteikti pieļaus pareizrakstības kļūdas.

2. LIETU VIDE PIRMSSKOLAS IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒ KĀ MĀCĪBU VIDES KOMPONENTS

2.1. Mācību vides vispārīgais raksturojums

Lai izprastu mācību vides jēdzienu, vispirms jāizprot, kas ir vide. Nav viennozīmīgas definīcijas. Vide kā apkārtējo apstākļu kopums (daba, sabiedrība) (*Latviešu valodas vārdnīca, 1998*).

Pēc I.Šūmane domām jēdzienu „mācību vide ” var skaidrot šādi: „Mācību vide ir mērķtiecīgi organizēta vide, kurā bērns, skolēns, students, pieaugušais veido savu pieredzi, vērtības, prasmes, zināšanas un attieksmes pret sevi, apkārtējo pasauli. Noteikta mācību vide ir visiem tiem, kuri mācās, neatkarīgi no izglītojamo vecuma.” (*I. Šūmane, 2012*)

Kā arī I.Šūmane izdala trīs mācību vides pamatelementus:

1. **lietu vide** – tie ir uzskates līdzekļi, kas tiek izmantoti mācību procesa laikā, materiāli.
2. **cilvēkresursi** – tie ir bērni un pedagogi.
3. **garīgie apstākļi** savstarpējās attiecības grupā [pedagoga attiecības ar bērnu un vienaudžu attiecības savā starpā], pedagoga izvēlētais mācīšanas veids, gaisotne, kāda ir grupā un pirmsskolā (*I. Šūmane, 2012*)

Ļoti būtiski ir tas, lai mācību vide būtu iekārtota tā, lai rosinātu bērna interesi un radītu atbilstošu pamatu. Lielisks veids, kā PII šo jautājumu atrisina, ir interešu stūri. Ar šo palīdzību bērnam ir skaidrs kas notiek katrā stūrī, taču svarīgi, lai pedagogs mācību gada sākumā to būtu izskaidrojis. Interešu stūri ļauj bērnam sekmēt paša vadītu rotaļāšanos, kas attīsta bērna intelektuālo attīstību. Rotaļtelpā un interešu stūrīšos bērns iegūst pieredzi pats. Bieži vien rotaļu stūrīšos bērns atkārtoti sev apkārt novēroto. Bērns rotaļu stūrī attēlo to, ko viņš redz sev apkārt tuvāko pieaugušo cilvēku dzīvē tikai sev saprotamā veidā. Interešu stūri palīdz bērnam apzināt savas intereses, un, tā kā bērna laiks pirmsskolā lielāko daļu pāriet rotaļtelpā, tad šī telpa ir jāpadara pēc iespējas vienkāršāku bērniem. Rotaļtelpā jānodrošina bērna vecumam atbilstošas rotaļlietas, rotaļrīkus un rotaļmēbeles. Ir svarīgi, lai izvietojums un lietu vide ir pedagoģiski pamata, balstoties uz vecumposmu un bērnu interesēm, aktualitātēm – tām jābūt daudzpusīgām, lai ikvienam būtu interese darboties, lai pilnveidotu bērna iespējas un attīstošos procesus. Atbilstošas rotaļlietas palīdz attīstīt prasmi koncentrēties rotaļāties patstāvīgi.

Interešu stūri ļauj bērnam sekmēt pašiniciatīvu, ļauj bērnam izprast savas intereses. Šajos stūros bērns pats var izvēlēties kā darboties, piemēram, viens vai pāros, vai grupā. Pedagoģa uzdevums ir mācību gada sākumā iepazīstināt bērnus ar šiem interešu stūriem, kā arī informēt par uzdevumiem un mērķiem. Iepazīstināt ar iespējām kādas piedāvā šīs stūris,

materiāliem un kā tos izmantot. Lai darbs būtu strukturēts, pedagogs sniedz norādījumus, kādus jāievēro, piemēram:

- Darboties interešu stūrī, piemēram, matemātikas stūrī, var ne vairāk kā 4 bērni;
- Darbojies, netraucējot citu;
- Pabeidzot darbu, sakārto savu vietu.

Svarīgi, lai pēc darbošanās bērns sniedz atgriezenisko saiti par paveikto darbu. Bērnām jāiemācās formulēt domas. Papildinot katru nedēļu šos stūrus, pedagogs palīdz apgūt nedēļas tēmu daudzpusīgāk.

Grupas telpa tā ir bērnu vide, kas ataino bērnu intereses un kultūru. Vispiemērotākais veids kā strukturēt grupu un uzturēt to kārtībā, ir ieviest grupā vairākus centrus, balstoties uz bērnu interesēm un vecuma īpatnībām. Galvenie stūri varētu būt (*Valsts izglītības satura centrs, 20011*);

- Mākslas [rokdarbi];
- Matemātikas;
- Kulinārijas;
- Runas un valodas;
- Lomu rotaļu;
- Mūzikas;
- Celtniecības;

Matemātisko priekšstatu nostiprināšanas stūrītis – Matemātisko priekšstatu veidošana ir nozīmīgs prāta attīstīšanas process. Bērns apgūst jēdzienus un iemācās izprast. Bērnām rodas iemaņas skaitļu apgūšanā. Lai sekmīgi veicinātu matemātisko priekšstatu veidošanos, ir nepieciešams izprast bērna attīstības līmeni, kā arī ievērot iepriekš apgūto. Svarīgi ievērot pēctecību, kā arī pāreju no vieglākā uzdevuma uz grūtāko, tādējādi arī sekmējot sistemātiskumu. Rotaļdarbības laikā svarīgi ir sekmēt orientāciju telpā un plaknē. Šis atsevišķais stūrītis ļauj bērnam noskaņoties uz darbu ar skaitļiem, tādējādi var sekmīgi darboties. Var novērot, ka šīs darbības, ko veic bērns, ir jau iepriekš veiktas ar pedagoga līdzdalību. Attiecīgajā centrā bērni izspēlē rotaļu “skola”, kurā viens ir pedagogs, otrs bērns, tādējādi bērni pilnveido sadarbošanās prasmes, kā arī pilnveido matemātiskās darbības, labo viens otra kļūdās, mācās viens no otra. Svarīgi, lai pedagogs izvērtē bērnu spējas, kā arī pielāgo palīgmateriālus, galda spēles vai mozaīkas un citus matemātisko priekšstatu pašgatavotus materiālus, kas sekmē iztēles un prāta darbības. Materiāliem jābūt pieejamiem, tiem jābūt tādiem, kas sekmē: atmiņu, uztveri, salīdzināšanas prasmi un skaitļošanu, kā arī citus matemātiskos priekšstatus (*Dzintare, 2007*).

Runas un valodas centrs – Pedagoģa uzdevums ir sekmēt valodas un runas attīstību tādā līmenī, lai bērns pilnvērtīgi varētu mācīties 1. klasē. Balstoties uz sensoriskās attīstības īpatnībām, pedagogam ir jāizvēlas atbilstošas didaktiskās un sensoriskās attīstošos līdzekļus, kas sekmē valodas un runas attīstību. To var sekmēt ar uzskates materiāliem, balstoties uz programmā izstrādātajiem mērķiem un uzdevumiem (*Dzintare, 2007*).

2.2. Lietu vide kā bērna aktivitātes veicinātāja

To kāda ir rotaļbāze grupā, kā arī PII, nosaka pedagoģiskās darbības iespējas, kā arī daudzpusīgums. Ja rotaļtelpā nav pietiekami daudz šo materiālu, tad tā bremsē bērna attīstību. Atbilstošas rotaļlietas vecumposmam un interesēm, sekmē prasmi koncentrēties, kā arī prasmi patstāvīgi rotaļāties. Taču ar šo bagāto klāstu nevajag pārspīlēt, jo arī pārāk daudz rotaļlietu pamazina interesi, pedagogam nepieciešams, pēc vajadzības to nomainīt.

Rotaļlietas bērnam kalpo kā objekts, starpnieks starp bērniem un kā neaizvietojams atbalsts (Skat. 2.1. tabulā).

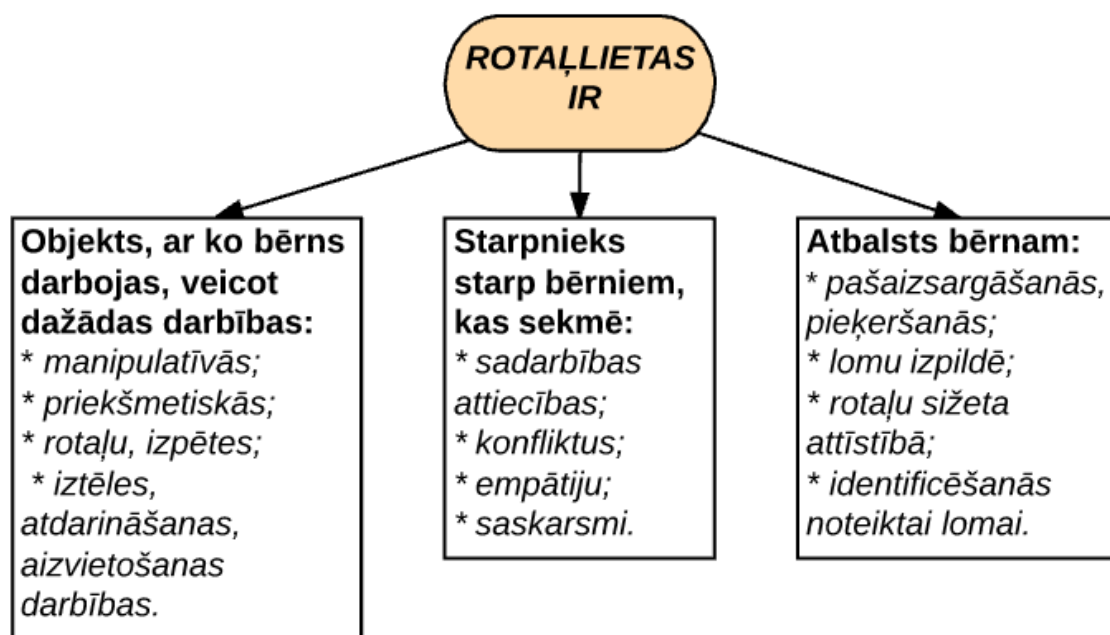
Kā redzams 2.1. attēlā rotaļlietai ir trīs lomas, kuras ļauj bērnam labāk iedēties apkārtējā vidē un ātrāk atraisīties. Rotaļlietas parasti veicina pozitīvas emocijas, bet jāņem vērā, ka tās kalpo kā starpnieks, tās var veicināt konfliktus, kas var rasties, ka vairāki bērni iekāro vienu rotaļlietu, tad būtiska loma ir vecākiem, pedagogiem, kam ir jāatrisina šis konflikts, ar citām rotaļlietas īpašībā, piemēram, radot konfliktējošo bērnu vidē kādu lomu spēli, kas veicinās bērnu fantāziju.

Pirmsskolas izglītības grupas telpā jārada:

- nepieciešamie apstākļi: vieta, kur bērns var rotaļāties;
- jānodrošina materiāli, lai varētu realizēt rotaļu pēc iecerēm;

Materiāliem jāsekmē:

- izziņas apguvi;
- sensoriskās attīstības iespējas;
- didaktisku vingrinājumu veikšanu;
- iemaņu un pieredzes veidošanu;
- vecumam atbilstošu eksperimentu veikšanu.

2.1.att. Rotaļlietu funkcijas radošajā darbībā (Špona, 2015)

Bērns rotaļlietas izmanto dažādi katrā no vecumposmiem. Kā jau redzams, rotaļlietām ir dažādas funkcijas, kā piemēram, rotaļlieta ir objekts, starpnieks un atbalsts (skat. 2.2. attēlu).

Rotaļlietu iedalījums (Špona, 2015):

- reālistiskās rotaļlietas;
- nosacīti tēlainās rotaļlietas;
- rotaļlietas aizvietotājas;
- dabas jeb sensorie materiāli;
- teatrālās rotaļlietas
- grāmatas un ieraksti;
- konstruēšanas materiāli un komplekti;
- sensomotorās rotaļlietas;
- tehniskās rotaļlietas.

Attiecīgi attīstošās rotaļlietas šī vecuma bērniem ir vērstas uz to, lai bērns nostiprinātu zināšanas un iemaņas, kas nepieciešamas skolas gaitu uzsākšanai. Tās ir visas iespējamās diagrammas, darbs ar skaitļiem, loģikas labirinti, puzzles ar lielu skaitu detaļu, galda spēles darbam komandās, konstruktori, mozaīkas utt. Kā arī tās var būt rotaļlietas, kuras tiek izgatavoti grupai paša spēkiem, kas dod iespēju bērnam novērtēt lietu vidi PII daudz labāk. Taču svarīgi, lai paštaisīto rotaļlietu darināšana PII, būtu paveicama darbojoties kopā ar bērniem nodarbības laikā, lai tas sekmētu šo sadarbību ar pedagogu. Grupas telpās ir svarīgi, lai būtu dažāda materiāla rotaļlietas:

- koks – koka gabaliņi, koku zariņi

- čiekuri
- zīles
- vilnas un kokvilnas dzija, audumi;
- salmiņi

Materiālu dažādība nodrošina lielāku iespējamību noturēt bērna uzmanību un paplašināt viņa redzesloku. Lietu dažādība veicina izprasts dažādas formas, struktūras, iemāca pielietošanu dažādās situācijās, pedagogam ir svarīgi veicināta bērna vēlmi izmantot dažādus materiālus viņu rotaļāšanās procesā.

Pareizi pielāgota vide ar atbilstošu inventāru, nodrošinās bērna attīstību nepiespiestā veidā patīkamā atmosfērā. Attīstības procesos ir svarīgi, lai bērnam patiktu un būtu interesanti, ko nodrošina PII pieejamās lietas, tāpēc ir svarīgi, lai ir pietiekošs klāsts.

3.EMPĪRISKAIS PĒTĪJUMS PAR PII LIETU VIDES NOZĪMI BĒRNA ROTAĻDARBĪBAS VEICINĀŠANĀ

Lai sasniegtu darba mērķi, pētījuma autore noskaidros pirmsskolas pedagogu pieredzi par attīstošās vides izveidi konkrētajā pirmsskolas izglītības iestādes grupā, kā arī veiks grupas telpu raksturojumu, pamatojoties uz Ministru kabineta noteikumiem Nr. 596. par higiēnas prasībām izglītības iestādēm, kas īsteno pirmsskolas izglītības programmas, pamatojoties uz novērojumiem, kā arī veiks pirmsskolas izglītības iestādes X raksturojumu.

Darba autore veiks analīzi par esošo vides atbilstību bērna attīstībai, izvērtējot vairākus attīstības aspektus (piem., runas, fizisko), analīzes rezultātā autore sniegs priekšlikumus vides uzlabojumiem.

3.1. Pētījuma metodes

Darba autore, izstrādājot empīrisko pētījumu, izmanto šādas kvalitatīvā pētījuma metodes:

- novērošanas metode – tiešā novērošana;
- dokumentu analīze.

Ir divi novērošanas veidi: tiešā novērošana un netiešā novērošana. Lai izprastu kāpēc autore izvēlējās tiešo novērošanu, jāizprot šo divu veidu atšķirības. Tiešai novērošanai ir trīs pozīcijas:

- pētnieks – liecinieks (neitrāla persona);
- pētnieks – procesa dalībnieks;
- pētnieks – procesa vadītājs.

Izstrādājot empīrisko pētījumu, darba autore izvēlējās pirmo novērošanas pozīciju **pētnieks** – **liecinieks**. Šo novērošanu izmanto skolotāji, izglītības vadītāji, zinātnieki, kā arī studenti. Tiešā novērošana noris starp objektu un viņa pētnieku. Šajā laikā tiek veikts darbības novērojums. Uzmanības lokā fokusējas dzīvais process, šajā gadījumā, brīvās rotaļas novērojums, izpētes materiālu gūstam no pirmavota (*Alberhta, 1998*).

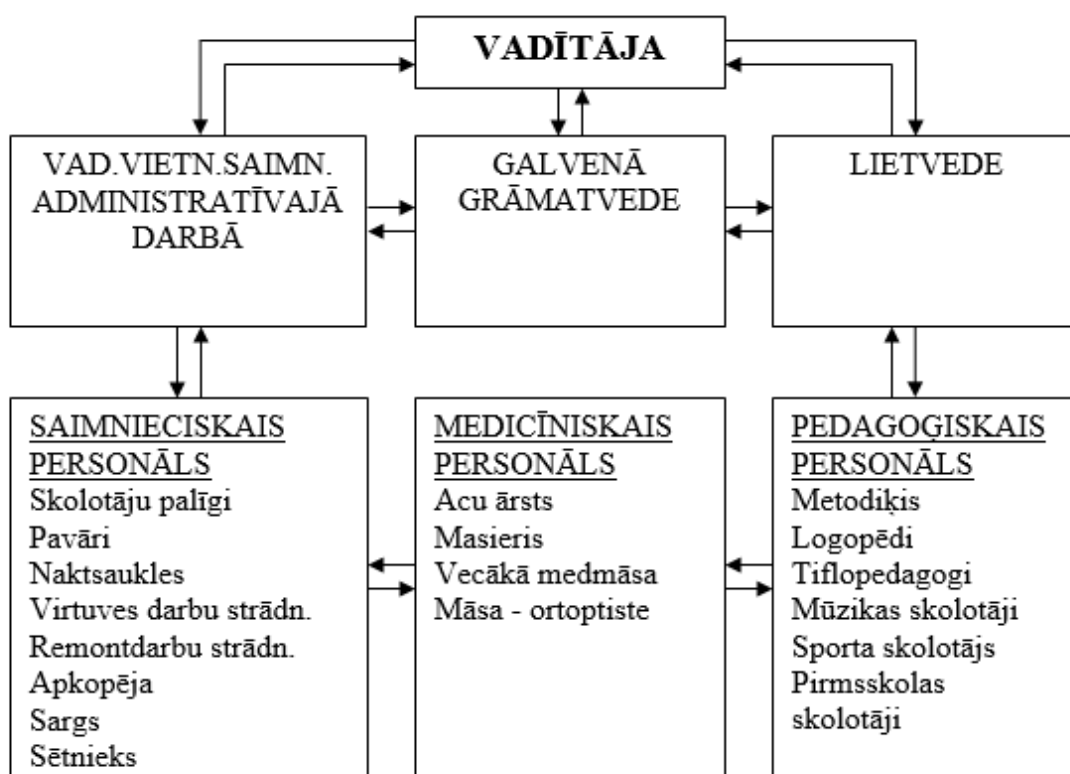
Pirms novērošanas tiek veidota novērošanas programma, tiek izvēlēta novērojamo faktu fiksācijas tehnika. (*Alberhta, 1998*).

Šo pētījuma metodi darba autore izvēlējās, tāpēc, ka uzskata, ka tā visveiksmīgāk atspoguļojas bērna rotaļspēlē. Pēc rotaļspēles novērošanas varēs secināt, kā PII lietu vide veicina bērna attīstību.

Brīvās rotaļspēles novērošanas process noritēja, aptuveni, 30 min.

3.2. Pētījuma bāzes raksturojums

“X” pirmsskolas izglītības iestāde atšķiras no citām pirmsskolas izglītības iestādēm ar to, ka to apmeklē bērni ar pedagoģiski medicīniskās komisijas atzinumu. Darbu šādā statusā sāka 1992. gadā. Šajā pirmsskolas izglītības iestādē darbojas vakara grupa, kur bērni PII paliek nakšņot, jo dažādu apstākļu dēļ vecākiem nav iespējas bērnus nogādāt mājās. Bērnu dārzā tika atvērtas piecas grupas. Divas grupas apmeklēja bērni ar redzes traucējumiem. Tajās tīflopedagogi nodarbojās ar acu korekciju, mēģinot novērst šķielēšanu, veica acu pirms un pēcoperācijas ārstēšanu. Divās logopēdiskajās grupās notika individuālās nodarbības labojot runas traucējumus, novēršot valodas nepietiekamību gramatikā, leksikā, fonētikā.

3.1. att. PII struktūra (A.Pāže, 2017)

5-7 gadus vecs izglītojamo raksturojums

“7. logopēdiskā grupa”

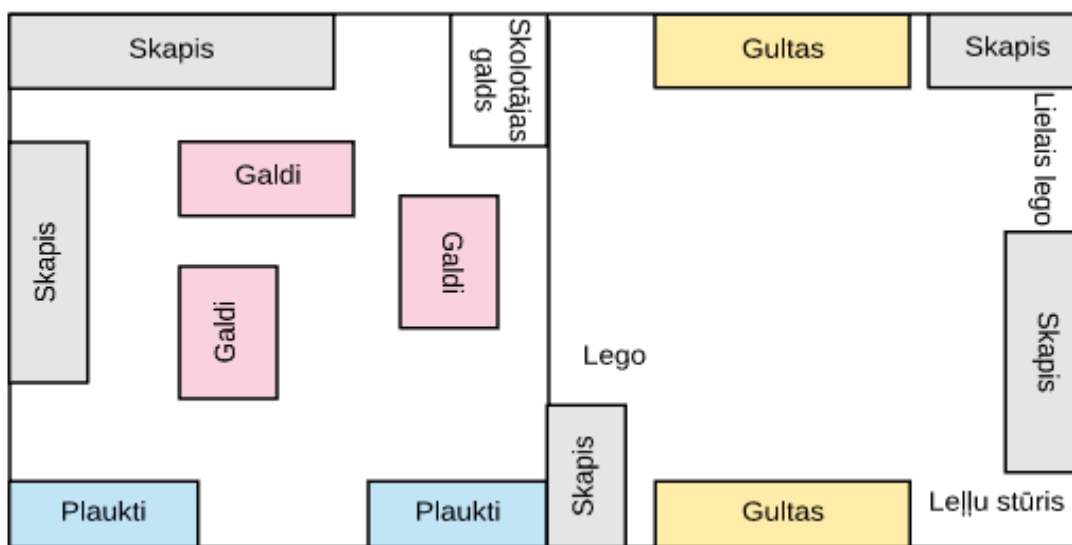
Grupā ir 15 izglītojamie, no kuriem 7 zēni un 8 meitenes. Tā kā šajā grupā mācās bērni ar logopēdiskām grūtībām, grupu iedala divās apakšgrupās – bitīšu un taurenīšu. Taurenīšu apakšgrupa ir spējīgāka (lasa labāk, raksta labāk, kā arī runā labāk), taču Bitīšu apakšgrupā var novērot izteiktākus runas traucējumus. Izglītojamie ir ļoti aktīvi, zinātkāri, komunikabli, apķērīgi un daudzpusīgi. Savā starpā attiecības ir draudzīgas un izpalīdzīgas, nebaidās no nepareizām atbildēm un uzdot jautājumus, ja tādi ir radušies. Patīk izmantot visus iespējamus

materiālus brīvajos brīžos (puzles, galda spēles utt.). Aktīvi iesaistās visos pasākumos un papildus pulciņos.

Grupā var novērot dažus līderus, kuri ir motivētāki būt labākie, piemēram, lasīšanā, rakstīšanā. Ir dažāds attīstības un prasmju līmenis. Grupā visi bērni strādā ar logopēdu. Ir interesanti: kad Taurenīšu apakšgrupai notiek nodarbības, tad Bitīšu apakšgrupa strādā ar logopēdu, kas nodrošina individuālu pieeju ikvienam bērnam. Grupas telpas ir ļoti plašas, gaišas un mājīgas.

3.3.Pirmsskolas izglītības lietu vides uzskaitījums

Lietu vides izkārtojums katrā grupā ir citādāks, tas var būt atkarīgs no daudziem faktoriem, piemēram, no pieejamajiem materiāliem (rotaļlietām), no pieejamām mēbelēm un pašas grupas lieluma, kas ietekmē izkārtojumu. Grupas iekārtojums, pēc autores domām, ir pietiekami liels, lai varētu variēt ar izkārtojumu. Analizējot grupas izkārtojumu (skat.3.2. attēlu), ne viss ir sadalīts pa interešu centriem, kas palīdzētu bērnam sekmēt pašiniciatīvu un izprast intereses.

3.4.att. Grupas pašreizējais izkārtojums

Plauktos ir mantas, kas ir pieejamas bērniem, lai varētu darboties patstāvīgi, piemēram, puzles, konstruktori, matemātiskās puzles utt., lietu uzskaitījumu skatīt 3.1.tabulā. Taču, tās mantas nav sakārtotas plauktos tā, lai varētu atšķirt. Pēc autores domām, mēbeļu izkārtojums ir ļoti atbilstošs telpas izmēriem, taču, plauktu saturs būtu jāorganizē citādāk.

Novērojot bērnu rotaļspēli šajā grupā, varēja novērot, ka bērni ir iepazīstināt ar iespējām, kādas piedāvā grupā esošās lietas, materiāli un kā tos izmantot. Kā arī bērni ir informēti par

noteikumiem, kādi pastāv grupā un ir iemācīta lietu kārtība un kā rūpēties par pieejamajām mantām.

3.1. tabula

Lietu vide PII

Rotālietu iedalījums	Bērniem pieejamās lietu vides uzskaitījums
Dabas materiāli	<ul style="list-style-type: none"> • akmentiņi; • smiltis; • koka apli; • čiekuri; • salmi; • rudzi
Galda spēles	<ul style="list-style-type: none"> • dambrete; • “mācāmies burtu un vārdu”; • granina – pāru meklēšana
Konstruktori	<ul style="list-style-type: none"> • Lego; • lielie konstruktori
Lelles	<ul style="list-style-type: none"> • bārbijas; • lelles; • leļļu trauki (krūzes, šķīvji, dakšas, naži, bļodas, tējkanna); • leļļu mēbeles (gulta, skapis, dīvāns, krēsls, fotoaparāts); • leļļu sadzīves priekšmeti (gludeklis, elektriskā plīts); • leļļu rati;
Transportlīdzekļi	<ul style="list-style-type: none"> • kravas mašīnas; • ātrās palīdzības mašīnas; • policijas mašīnas; parastās mašīnas
Puzles	<ul style="list-style-type: none"> • matemātiskās puzles; • attēlu puzles; • burtu puzles;
Muzikālās rotaļlietas	<ul style="list-style-type: none"> • bungas; • klavieres; • trijstūris;
Valodas attīstošās spēles	<ul style="list-style-type: none"> • Aliass; • burtu puzles (koka); • rakstītie burti;
Mīkstās rotaļlietas	<ul style="list-style-type: none"> • zaķis • Vinnijs Pūks • lācis; • pele
Grāmatas	<ul style="list-style-type: none"> • pasaku grāmatas
Mēbeles	<ul style="list-style-type: none"> • galdi; • pufi;

	• krēsli
Mozaikas	

Šajā PII iestādē ir plašs lietu vides klāsts, taču ir lietas, kuras bērniem nebija pieejamas brīvās rotaļas laikā, piemēram, dabas materiāli. Šī lietu vide bērniem nodrošina veiksmīgi attīstību. Dažādā lietu vide sniedz bērnam iespēju izvēlēties. Kā arī šajā PII pieejamā lietu vide tiek piemērota nedēļas tēmām, kas dod iespēju mainīt un dažādot pieejamās rotaļlietas, mantas.

3.4. Rotaļdarbības 5-6 gadu vecu bērnu vērojums

Bērniem brīvais brīdis katru dienu ir, apmēram, 30 min, kad bērns var pats pašrealizēties savā rotaļā. Izlemt vai viņš šo rotaļu vēls realizēt viens vai iesaistīt kādu citu.

Vērojums pēc pašreizējās grupas izkārtojuma.

3.2. tabula

Rotaļdarbības vērojums

Bērns	Rotaļlietas, materiāli	Skaitis (cik reizes spēlējās)	Ilgums (min)
Jēkabs	Puzzle, puzzle	2	25 min
Miks	Puzzle, mašīnas	2	20 min
Rūdolfis	Lego, koka konstruktori, konstruktori (metāla)	2	20 min
Kristers	Koka konstruktori, lego,	3	10 min
Kārlis	Lego, mašīnas, zīmēšana	1	15 min
Matīss	Mašīnas	1	25 min
Jurģis	Mašīnas, konstruktori	2	20 min
Zane	Mozaīka	1	30 min
Maija	Leļļu stūris (lelles)	1	25 min
Šarlote	Zīmēšana, lelles,	2	30 min
Dina	Lelles, zīmēšana,	2	30 min
Beatrise	Lego, pulzzles,	2	20 min
Luīze	Koka konstruktors, metāla konstruktors, burtu puzzle	3	30 min
Simona	Zīmēšana, grāmatas lasīšana/skatīšanās	2	25 min
Ilze	Balons, leļļu trauki, lelles	3	25 min

Analizējot katra bērnu individuāli, var specifiski novērot intereses un ieradumus.

Jēkabs – viņu interesē puzzles, ģeogrāfiskas puzzles, kur jāsaliek, ir, ar kurām arī viņš spēlējas, kā arī viņš iesaista savu brāli, jo viņu intereses sakrīt. Savu uzmanību viņš var noturēt, spēles laikā viņš pamāca savu brāli un arī uztver pamācības, ko dod. Citā spēlē iesaistās tikai tad, kad puzzles ir saliktas.

Mīks – iesāk spēli kopā ar brāli, sadarbojās, taču pēc 15 min, iesaistās citā spēlē ar citiem bērniem, spēlējoties ar mašīnām. Vērojot spēles gaitu, var novērot, ka Mikam patīk sasteigt, padarīt daudz, taču kvalitāte dažbrīd pazūd. Kad beidzas brīvais brīdis, Mīks visaktīvāk pieskata, lai visas mantas būtu savāktas, jo viņš ir dežurants. Var secināt, ka viņš zina lietu kārtību.

Rūdolfis – sākumā var novērot, ka Rūdolfis nevar atrast ar ko nodarboties. Viņš sākumā pievienojas citiem, kad ir iejuties spēlē, viņš atrod pats savu spēli, pēc pašiniciatīvas.

Kristeris – ļoti aktīvs puisis, tāpēc izvēles koka konstruktorus, kuri ir lieli, viņus var cilāt, pārbīdīt, izmanto lielāko grupas daļu, iesaista citus bērnus, aicina piedoties.

Kārlis – ātri iesaistās spēlē un zina ko vēlas iegūt gala rezultātā, zina mērķi, tāpēc viņam ir ļoti viegli koncentrēties. Spēles gaitā spēj sarunāt konkrēto detaļu, kuru vajag no cita bērna, bez konflikta, jo māk pamantot savu ideju. Labas komunikācijas prasmes. Izmanto telpā esošos objektus, piemēram, bļodu, lai realizētu savu ideju. Pēc tam iesaistās arī zīmēšanas procesā kopā ar Šarloti.

Matīss - savu individuālo spēli realizē ar mašīnu palīdzību. Izmanto Kristera uzbūvēto konstrukciju pēc savas ieceres.

Jurģis - vērojot Jurģa brīvo spēli, varēja novērot, ka viņam jau bija skaidrs mērķis un iznākums, kādu viņš vēlas redzēt. Kad mērķis bija īstenots, iestājās lielāka pauze, jo vēl bija laiks spēlēt.

Zane - sākumā novēro citu bērnu rotaļspēli, kautrīgi pieiet pie plaukta, paņem mozaīkas, un lēnām to liek, sajauc un liek citādāk. Visu brīvo brīdi ir koncentrējusies vienai darbībai, likt mozaīku.

Maija – Savu spēli realizē grupā, kopā ar Šarloti pārgērbj lelles, pašas izmanto dotos aksesuārus, rūpējas par lellēm, pabaro,

Šarlote – brīvās spēles sākumā vēroja, pie kā ķeras citi bērni klāt, un pēc tā izdomāja kur ir brīvāks ar to tad arī spēlējās, sākumā izvēlējās zīmēt, kur varēja īstenot individuālo spēli, tad iesaistījās ar pārējiem bērniem.

Dina – tā kā Dinai bija paņemta lelle uz grupu, viņa uzreiz devās uz leļļu stūri, kur varēja īstenot savu spēli. Vēlāk ieraudzīja, ka pie galda ir brīva vieta zīmēšanai, izmantoja to.

Beatrise – kopā ar Kārli devās pie mazā lego, taču viņu iecere nebija kopīga, katrs veidoja savu.

Luīze – kopā ar Kristeru būvēja kopīgu ceļu, Luīze deva norādījumus, kāda viņai ir iecere, deva idejas.

Simona – Jau no paša rīta viņai bija iecere kaut ko uzzīmēt mammai, tāpēc devās uzreiz zīmēt, izstāstot savu ideju vispirms audzinātājam.

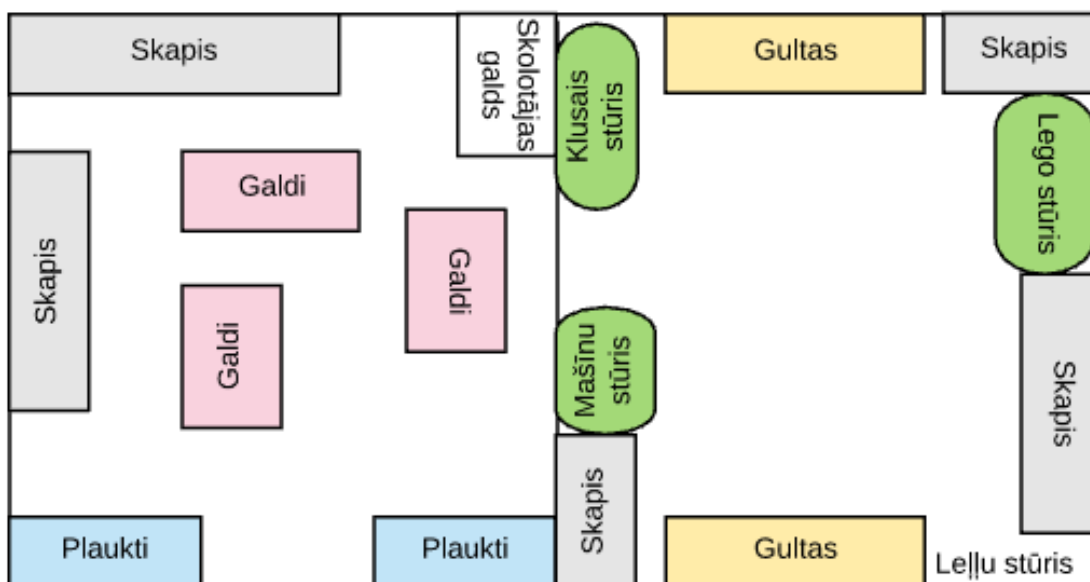
Ilze – ļoti daudz laika pavadīja brīvo spēli, spēlējoties ar savu balonu, ko bija atstājusi iepriekš grupā, kad kāds cits pajautāja balonu, Ilze iesaistījās citā spēlē.

Katram bērnam ir savas iecienītās lietas, ar kurām bērns spēlējas, jau ir pieradis spēlēties. Kā arī ir vienaudži, ar kuriem jau ir iestrādājusies sadarbība, draugi, ar kuriem ir kopīgas intereses. Bērni zina kur kas atrodas, tāpēc iesaistīties un sākt brīvo rotaļspēli nav problēmu. Pedagoģs iesaistās tad, kad dažādi bērni ir zaudējuši interesi un vairs nespēj koncentrēties. Brīvajā brīdī bērniem nerodas konflikti, jo katrs zina, ko vēlas darīt, prot sev atrast nodarbošanos un māk risināt domstarpības, ja tādas ir radušās. Kopumā bērni spēlējās kopā, bija kopīgas intereses, kuras jau ir pārbaudītas. Dažas meitenes ik pa laikam izvēlējās individuālās rotaļas.

3.5. Priekšlikumi pirmsskolas izglītības lietu vides pilnveidošanai

Lai pilnveidotu bērni attīstību, autore izstrādāja ieteikumus, kuri varētu palīdzēt pilnveidot bērna attīstību ar lietu vides palīdzību.

Pētītajā PII iekārtojums ir vērtējams kā atbilstošs bērniem, tomēr, autore konstatēja vairākus uzlabojumus telpas izkārtojumā, kurus ieviešot vairāk sekmētu bērna attīstību. Autore uzlabojumus skatīt 3.4. attēlā.

3.4.att. Autore izstrādātais grupas izkārtojums

Ierosinājumi, lai uzlabotu grupas vidi (skat. 3.4. attēlu). Šajā attēlā ir atainoti zaļā krāsā – klusais stūris, lego stūris un mašīnu stūris, ko ieviesa autore.

Autore, izstrādājot grupas iekārtojumu, veica bērnu izpēti, konsultējoties ar pedagogiem, kas strādā ar šiem bērniem. Tā kā šie bērni mācās logopēdiskajā grupā, ļoti liela uzmanība jāpievērš viņu valodas attīstībai, lai lietu vide veicinātu šo attīstību. Bērniem, kam ir valodas attīstības problēmām ir novērojama vāji attīstīta roku sīkā muskulatūra. Roku sīkās muskulatūras darbība ir cieši saistīta ar runas darbību, kas balstās uz centrālās nervu sistēmas darbības. Dabas materiāli veicina bērna vēlmi līdzdarboties, veicina izziņas procesu, kā arī artikulācijas aparāta (mēles un līpas) attīstību, elpošanas attīstību un dzirdes attīstību. Tāpēc ļoti būtiski ir, lai bērniem būtu pieejami dabas materiāli, ar kuriem darboties. Dabas stūrī ieviesu šādus dabas materiālus:

- zīles;
- zīļu cepurītes;
- zariņi;
- čiekurus;
- kastaņus;
- akmeņus.

Ar šiem materiāliem var veikt daudz un dažādas darbības, piemēram, zīles var satvert ar diviem pirkstiem un saspiest (mainot pirkstus), vairākas zīles var virpināt rokā. Čiekuru var satvert ciešāk un atvērt plaukstu. Šķirošana arī attīsta bērna roku sīko muskulatūru, piemēram, saber traukā visus dabas materiālus un bērns sašķiro pa trauciņiem. Lai bērniem būtu radošāks process šajā stūrī, autore pievienoja arī pārtikas produktus, piemēram, sāli, mannu, grauds un ieviesa dažāda izmēra traukus, piltuvi, lai bērniem būtu iespēja pārbērt, izbērt. Dabas stūris bērniem dod iespēju eksperimentēt ar dotajiem materiāliem, kā arī dabas materiālu skaistums sekmē bērna estētisko gaumi, atraisa iztēli un sekmē domāšanas attīstību.

Autore pievienoja arī mašīnu stūri, jo iepriekš šāda konkrēta stūra nebija, kā arī pievienoja kluso stūri, lai bērni var pabūt vienaatnē, kā arī lasīt grāmatas vai žurnālus, kas tur novietoti, lai veicinātu interesi par lasīšanu. Klusais stūris bērnam dod iespēju pabūt vienaatnē, paslēpties, ja tas ir vajadzīgs. Šajā stūrī bērns var atpūsties no citiem bērniem un atgūt nepieciešamo enerģiju atlikušajai dienai.

Legu centrs tika savienots vienā lego stūrī, lai izveidotos konkrēts stūris priekš lego un atbrīvotos vieta mašīnu stūrim, lai mantas nejauktos kopā un radītu harmoniskāku vidi.

Plauktu izkārtojums mainījās balstoties uz novērojumiem, kas parādīja kādas mantas bērni visbiežāk izmanto, pēc interesēm, piemēram, katrā plauktā:

- ģeogrāfijas puzles;
- attēlu puzles;

- sīkās mozaīkas;
- mazie konstruktori;
- galda spēles;
- dabas materiāli (akmeņi, zīles, čiekuri);

Tā kā šīs PII grupas bērni ir ar logopēdiskām grūtībām, tad autore izveidoja valodas plauktu, kas veicinātu valodas attīstību arī brīvajos brīžos ar dažādu uzskates materiālu palīdzību, kā arī ar praktisku darbošanos. Lai pilnveidotu valodas attīstību šim materiālu klāstam jābūt daudzveidīgam, ņemot vērā uzdevumus, kas jāveic, ir noteikti Valsts izglītības programmā. Šajā stūrī izmantoju jau grupā esošo alfabēta burtu komplektu, kas ir no koka.

Videi ir cieša saistība ar to, kā bērns attīstās, autore apkopojā pētāmās PII esošās mantas, kas attīsta konkrētās jomas un konstatēja nepieciešamās mantas ar, kurām būtu jāpapildina grupa (skat. 3.3. tabulā)

3.3. tabula

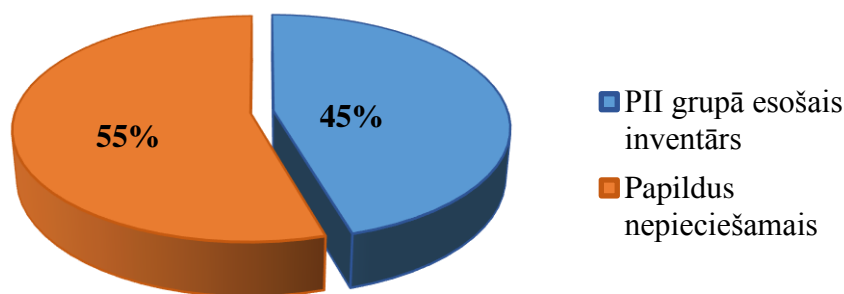
Interesešu stūru esošās lietas un ieteikumi

	Reālā situācija pirmsskolas grupā	Vēlamais lietu vides papildinājums pirmsskolas grupā
Matemātisko priekšstatu veidošanai	<ul style="list-style-type: none"> • puzzles, mozaīkas, dažādas galda spēles, kas atbilst bērnu interesēm; • ciparu kartītes; • uzskates materiāli. 	<ul style="list-style-type: none"> • pulksteņa apgūšanai maketi; • grupēšanas kartītes; • ciparu kartītes; • kartītes blakus skaitļu noteikšanai, kur skaitļu virknē iztrūkst skaitlis un bērnam ir tas jānosaka; • darba lapas; • uzskates materiāli
Runas un valodas attīstīšanai	<ul style="list-style-type: none"> • burtu kartīšu komplekti; • alfabēta burtu komplekts; • burtu loto; 	<ul style="list-style-type: none"> • alfabēta burtu komplekts • darba lapas
Dabas centrs		<ul style="list-style-type: none"> • smiltis (parastās vai kinētiskās) • ūdens; • čiekuri; • zīles; • zīļu cepurītes; • kastaņi; • sāls;

		<ul style="list-style-type: none"> • manna; • graudi
Tēlojošās darbības attīstīšanai	<ul style="list-style-type: none"> • zīmēšana ar krāsainiem zīmuļiem, flomāsteriem • papīrs (aplūkājumu papīrs) 	<ul style="list-style-type: none"> • plastilīns; • krāsas;

Tabulā ir apkopotas lietas, kuras veicina: matemātisko priekšstatu veidošanu, runas un valodas attīstību, dabas izpratnes veicināšanu un tēlojošās darbības attīstību.

Matemātisko priekšstatu nostiprināšana – bērnam ir svarīgi nostiprināt šīs zināšanas, jo tas ir saprast vairāk-mazāks, īss – gars, lielāks – mazāks, u.c. Pētāmajā PII grupas iekārtojumā ir lietas, kuras nodrošina matemātisko priekšstatu apgūšanu, tomēr mantu skaits nav pietiekošs, tāpēc autore konstatēja, ka grupā ir nepieciešams dažādot lietas. Esošo situāciju pret uzlabojumiem skatīt 3.5. attēlā.

3.5.att. Lietas matemātisko priekšstata attīstīšanai esošā situācija un nepieciešamie papildinājumi

Grupa piemērotas lietas, lai bērni apgūtu matemātiskos priekšstatus, ir vairāk nekā puse (55%), kas ir vērtējams kā pietiekoši, lai bērns apgūtu nepieciešamos pamatus, tomēr autore ierosinātu palielināt mantu skaitu par 45%.

Konstatētās lietas, ar kurām nepieciešams papildināt grupu attīsta konkrētu uzskatu, tādējādi dažādojot uztveres vidi. Konstatētās mantas:

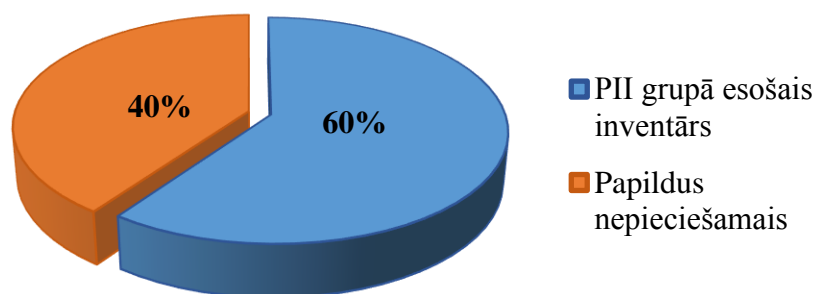
1. Grupēšanas kartītes, piemēram, lai grupētu kokus, mājdzīvniekus, mēbeles un citus.
2. Ciparu kartītes - Ieteikums, kartītes, kur cipari ir ar smilšpapīru taisīti, lai veicinātu taktilo uztveri.
3. Kartītes blakus skaitļu noteikšanai, kur skaitļu virknē iztrūkst skaitlis un bērnam ir tas jānosaka.

4. Darba lapas, atbilstoši vecuma grupai, ar dažāda satura uzdevumiem. Šiem uzdevumiem jābūt tādiem, kas attiecīgajā nedēļā nostiprina iepriekš apgūtās zināšanas un prasmes.
5. Uzskates materiāli: dažāda garuma aukliņas, kociņi, lai bērnam vieglāk būtu apgūt matemātiskos priekšstatus patstāvīgi. Ar uzskates materiālu palīdzību bērns gūst izpratni par jēdzieniem, piemēram, mazs piemēram.

- Lai nostiprinātu tilpuma salīdzināšanu, nepieciešami dažāda lieluma trauki, vienāda lieluma trauki, kā arī citi trauki, kas veido izpratni par tilpumu.
- Dažādas ģeometriskas figūras [dažāda lieluma, krāsas], tādas figūras kā cilindrs, piramīda, lode, kubs

6. Pulksteņa apgūšanai maketi, lai gūtu priekšstatu par laiku, dienas iedalījumu stundās. Šīs lietas netika konstatētas pētāmajā grupā, bet būtu par vēlamām, jo dažādotu vidi un bērnam tik ātri nerastos apnikums, ilgāku laiku tiks nodrošināta viņa uzmanība.

Runas un valodas pilnveidošana – tā kā pētāmajā PII ir arī bērni ar logopēdiskajām problēmām ir svarīgi, lai grupā ir atbilstošās lietas runas attīstībai. Esošajā grupā ir lielākā daļa, bet ir lietas, kuras būtu nepieciešamas papildus iegādāties. 60% no lietām grupā jau atrodas, tomēr ir iespēja dažādot runas un valodas apguvi (Sk. 3.6.att.)

3.6.att. Lietas runas un valodas attīstīšanai esošā situācija un nepieciešamie papildinājumi

Speciāli runas attīstībai PII ir pievērsta liela uzmanība, tāpēc papildinot lietas, iegūs lielāku pievienoto vērtību. Nepieciešamie papildinājumi:

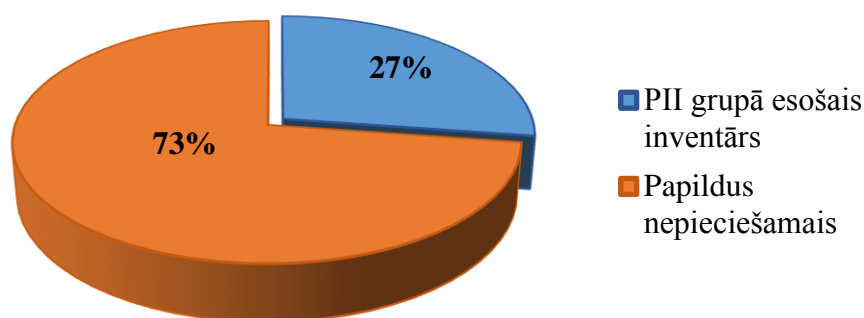
1. Alfabēta burtu komplekts, kas ir darināts no:
 - Dažādu krāsu un auduma, pildīti ar dažādākajiem materiāliem, piemēram, vati, vilnas, var izmantot arī pildījumu (graudi, zirņi utt.).
 - Dažādas krāsas smilšu papīriem, kas pilnveidos taustes uztveri

Šāda veida burtu komplekti attīstīs bērna redzes uztveri, kā arī netīšo un tīšo atmiņu.

2. Darba lapas, kuras attīsta bērna vēlmi runāt un vārdu krājumu.

Tā kā pētāmā PII ir specializētā, tad arī mantas ir pielāgotas, un uzlabojumi nav tik lieli nepieciešami, citās PII iestādēs īpatsvars varētu būt krietni lielāks.

Dabas priekšstatu attīstībai – bērnam apkārt ir vide un tāpēc izprast šos procesus, katram bērnam ir ļoti nozīmīgs process. PII viens no pienākumiem, vajadzētu būt pastiprināt šo priekšstatu gūšanu. Dabas materiāli ir plaši pieejami bērnam ikdienā apkārt, tāpēc būtu vēlams, ka šie materiāli būtu brīvi pieejami rotaļāšanās telpā. Pētāmajā PII dabas materiāli nav pietiekami, tikai 27% no nepieciešamā, kas attēlots 3.7.attēlā.

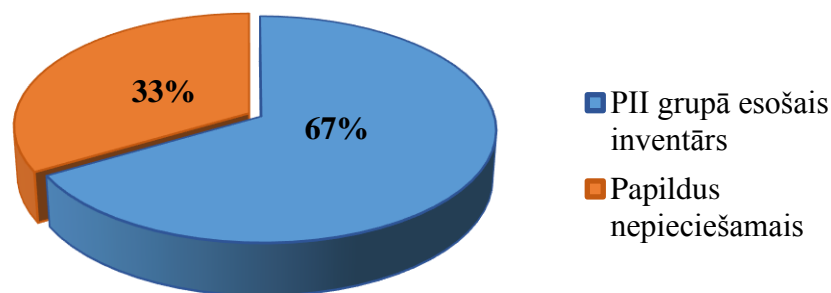

3.7.att. Dabas priekšstatu attīstībai attīstīšanai esošā situācija un nepieciešamie papildinājumi

No visām pētītajām attīstības jomām, PII vismazāk lietu bija tieši, lai attīstītu dabas priekšstatu attīstībai. Lietas ar ko būtu nepieciešams papildināt grupu ir lielākoties dabā pieejami, un neprasa lielus resursus, lai tos sagādātu.

Smiltis izmanto arī terapijas, tās iedarbojas uz cilvēka psihi, kā ir izpētījis psihologs K.G. Jungs, kā arī tiek izmantotas bērna psihiskajā atveseļošanās (*Golubina, 2007*). Parasti pirmsskolā bērni ar smiltīm darbojas ārā smilšu kastē. Smiltīm ir spēja noņemt negatīvo enerģiju. Lai bērniem būtu iespēja darboties ar smiltīm ziemas laikā, lieliska iespēja būtu dabas stūrī ieviest smiltis.

Tēlojošās priekšstatu attīstībai – dod iespēju bērnam radoši darboties, kā arī relaksēties, pilnveidojot savu iztēli un radošo domāšanu. Pētāmajā PII ir nodrošināts samērā pilnvērtīgs klāsts ar nepieciešamām lietām, lai bērnam attīstītu tēlojošo priekšstatu. Gandrīz 70% no nepieciešamajām mantām ir nodrošinātas, autores ierosinājumos ir mantas, kuras papildinātu un veidotu dažādību, bet bez kurām varētu iztikt, piemēram, plastilīnu, daudzās PII neizmanto, jo var rasties, ka tas nokļūst nepiemērotās vietās un rada problēmas. 30% sastāda tieši šīs lietas, kuras var izvēlēties, sadalījumu skatīt 3.8. attēlā.

3.8. att. Tēlojošās priekšstatu attīstībai attīstīšanai esošā situācija un nepieciešamie papildinājumi

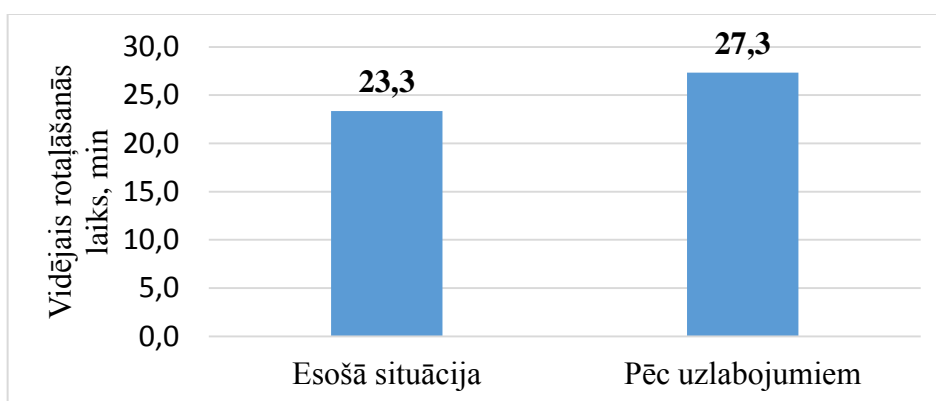
Lai bērnam būtu interesanti un pilnveidotu dažādu prasmju apguvi, nepieciešams nodrošināt dažādus materiālus, piemēram, zīmuļus, flomāsterus, akvareļa krāsas vai citas krāsas. Ļoti nozīmīgi bērniem ir, lai viņi pilnveidotu savas prasmes veidošanās. Plastilīns, irbulīšu, plastmasas nazīši, paliktņi. Veidošanas darbībām ir svarīga ietekme uz bērna psihisko uztveri. Veidošana dod iespēju izlabot savu kļūdu, ja tāda ir radusies, kas dod drošības sajūtu, kā arī pārliecību par to, ka iznākums būs atbilstošs iecerei. Kā arī nostiprinās rokas un pirkstu sīkā muskulatūra. Darbojoties ar plastilīnu, bērnam veidojas telpiskā izpratne, kas palīdz matemātisko priekšstatu veidošanā. Tēlojošās darbības stūrī var izveidot arī iespēju darboties ar aplicēšanu. Darbojoties ar aplicēšanas materiāliem, bērns izmanto arī griešanas tehniku, kas attīsta redzes un rokas kustības, tam ir arī nepieciešama īpaša uzmanības noturība, jo darbošanās ar asu priekšmetu uzliek īpašu pienākumu. Lai pilnveidotu precizitāti, prasmi skatīties no parauga, shēmas, var izveidot iespēju

Ieviešot autores ierosinājumus, paplašinātos lietu klāsts un izvietojums, kas nodrošinātu ilgāku laiku bērna uzmanību uz patstāvīgu rotaļāšanos. Pēc uzlabojumiem individuālās rotaļāšanās laiki, kuros neiesaistās pedagogs, apkopoti 3.3.tabulā.

Rotaļdarbības vērojums

	Rotaļlietas, materiāli	Skaits (cik reizes spēlējas)	Ilgums (min)
Jēkabs	Puzzle, mašīnu stūris, klusais stūris	3	30 min
Miks	Puzzle, klusais stūris, dabas materiāli	3	25 min
Rūdolfis	Lego, mozaīka, klusais stūris	3	30 min
Kristers	Koka konstruktori, klusais stūris	2	30 min
Kārlis	Mašīnas, klusais stūris, dabas materiāli	3	30 min
Matīss	Mašīnas, koka konstruktors	2	25 min
Jurģis	Mašīnas, konstruktori, puzzle	3	25 min
Zane	Mozaīka, mašīnas, leļļu stūris, klusais stūris	3	30 min
Maija	Leļļu stūris (lelles), klusais stūris	2	20 min
Šarlote	Zīmēšana, lelles, puzzle	3	30 min
Dina	Lelles, mozaīka, dabas materiāli	3	25 min
Beatrise	Klusais stūris, puzzles,	3	30 min
Luīze	Alias, lego, koka konstruktors	3	30 min
Simona	Klusais stūris, zīmēšana, dabas materiāli	3	20 min
Ilze	Valodas centrs (Alias), klusais stūris	2	30 min

Individuālās rotaļāšanās maksimālais laiks ir 30 minūtes, kas ir paredzēts, bet novērojumā tika konstatēts, ka no 15 bērniem tikai 4 bērni rotaļājās noteikto laiku bez pedagogā iesaistīšanās, pēc uzlabojumiem skaits pieauga līdz 9 bērniem. Vidējo rotaļāšanās laiku novērojumā brīdī un plāno pēc autores ierosinājumiem skatīt 3.9. attēlā.

3.9.att. Vidējais rotaļāšanās laiks novērošanas brīdī un plānotais pēc ierosinājumu ieviešanas

Grafikā redzams, ka novērošanas brīdī grupā vidējais individuālās rotaļas laiks ir 23,3 min, bet pēc ierosinājuma ieviešanas, tas palielinājās par 4 minūtēm.

Jaunajā grupā bērni jutās droši, brīvo rotaļu iesākt nebija problēmas, jo materiāli, kas tika izmantoti jaunajā iekārojumā bērniem, nebija sveši. Darba autore iepriekš bija sarunājusi un informējusi bērnus par pārmaiņām, tāpēc bērniem bija liela interese sākt brīvo brīdi un izskatīt jauno iekārtojumu, sākt darboties tajā. Sākumā brīvais brīdis sākās ar apskatīšanu, un tad palēnām bērni iesaistījās spēlēs. Katrs varēja atrast sev nodarbošanos. Kā arī iekārtojot grupu, darba autore, izmantoja arī lietas, kas iepriekš nebija izliktas bērniem pieejamā vietā.

NOBEIGUMS

Veicot pedagoģijas un psiholoģijas teorētisko literatūras analīzi, darba autore secina, ka svarīgi noskaidrot vecumposma (5 – 6 gadi) īpatnības, lai izprastu bērna fizisko, kognitīvo un sociālo attīstību. Šajā vecumposmā lielu lomu ieņem fiziskā attīstība, kuras pamatā ir lielo un sīko muskuļu attīstība, nostiprinās redzes attīstība, kā arī pastiprināti attīstās psihiskā attīstība. 5-6 gadu vecumā svarīgu lomu ieņem sociālā attīstība, ja bērns būs apguvis sociālās iemaņas, viņam būs vieglāk iekļauties sabiedrībā, kā rezultātā bērns apgūst uzvedības normas. Pirmsskolas vecumā šīs prasmes bērns iegūst caur rotaļām, galvenokārt caur lomu rotaļu, kuras laikā spēj atklāt jaunu pieredzi un nostiprināt esošo. Līdz ar to, darba autore secina, ka pirmsskolas izglītības iestādē pedagogam nepieciešams veidot tādu vidi, lai pilnvērtīgi attīstību bērnu. Attīstību veicinoša vide sniedz bērna pilnvērtīgu un harmonisku attīstību.

Veicot teorētisko analīzi par lietu vides nozīmi bērna attīstībā, autore secina, ka lietu vidi nosaka pedagoģiskās darbības iespējas, kā arī daudzpusīgums, kas atkarīgs no pedagoga. Ja rotaļbāze ir nepietiekama un nav konkrētam vecumposmam atbilstoša, tad tā bremzē bērna attīstību. Analizējot lietu vidi, svarīgi ievērot bērna intereses, ja rotaļbāze ir pakārtota bērna interesēm, tad tas bērnu motivē koncentrēties, kā arī veido prasmi patstāvīgi rotaļāties. Lietu vidi papildina arī uzskates materiāli. Taču svarīgi ir, šo lietu, vidi nepiesātināt, ievērojot pirmsskolas izglītības programmā izvirzītos uzdevumus, mērķus un vēlamos rezultātus. Diplomdarba izstrādes laikā, veicot teorētisko analīzi par lietu vidi, tika noskaidrots kas jānodrošina pirmsskolas izglītības iestādēm grupas telpās:

- Nepieciešamie apstākļi: vieta, kur bērns var rotaļāties;
- Jānodrošina materiāli, lai varētu realizēt rotaļu pēc iecerēm;

Kā arī materiāliem jāsekmē:

- Izziņas apguvi;
- Sensoriskās attīstības iespējas;
- Didaktisku vingrinājumu veikšanu;
- Iemaņu un pieredzes veidošanu;
- Vecumam atbilstošu eksperimentu veikšanu.

Autore secina, ka, lai izveidotu lietu vidi atbilstoši vecumposmam, ir nepieciešams konkrēts izveides princips. Empīriskā pētījuma laikā par pirmsskolas izglītības lietu vides nozīmi rotaļdarbības veicināšanā, tika secināts, ka, praksē pārbaudīts un izstrādāts, ir mērķtiecīgi veidoti interešu stūri, kas bērnam palīdz orientēties grupas telpā. Lai noskaidrotu pirmsskolas izglītības lietu vides izveides iespējas, tika veikts empīriskais pētījums. Pētījuma gaitā darba autore veica teorijas analīzi, tiešo novērošanu.

Izmantojot tiešo novērošanas metodi, darba autorei bija iespēja piefiksēt lietu vidi pirmsskolas izglītības iestādē, kā arī kā tā tiek strukturēta. Tiešās novērošanas rezultātā darba autore secina, ka lietu vides pilnveidošana notiek pakāpeniski, papildinot gan ar bērnu palīdzību, gan pašrocīgi vadoties pēc bērna vecuma īpatnībām. Lai pirmsskolas izglītības iestādē lietu vide būtu daudzveidīgā, ka, tiek iesaistīti arī vecāki, vadītāja. Šajā grupā lietu vide tiek strukturēta vadoties pēc interešu stūru principa, taču ne visa grupa tā ir pakārtota un pieejama bērniem, kas neveicina pilnvērtīgu bērnu radošo attīstību, neveicina bērna iztēli.

Izvirzītie uzdevumi, pēc darba autores domām, ir izpildīti un uz pētījuma jautājumi ir sniegta atbilde. Ja bērnam netiek nodrošināta vecumposmam atbilstoša vide, bērns zaudē interesi un motivāciju darboties, kā arī netiek veicināta bērna attīstība. Veicot pētījumu pirmsskolas izglītības iestādē, darba autore var secināt, ka tiek ievērotas bērna vecumposma īpatnības, kā arī intereses, lai sekmētu bērna patstāvīgu un brīvu rotaļspēli. Tiek sekmēts bērna izziņas process, kas atspoguļojas uzskates materiālos, rotaļlietās.

Veicot turpmākajos pētījumus, darba autore noskaidros lietu vidi privātajā izglītības iestādē.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

1. **Alberhta, Dz.** *Pētīšanas metodes pedagogijā*. Rīga: Mācību grāmata, 1998. 32.lpp
2. **Batņa, V.** *Rosinot bērna iekšējo pasauli*. Raka, 2007. 91.lpp
3. **Bāliņa, R., Cīrule, V., Grase, I.** *Latviešu valodas vārdnīca*. Avots, 1998. 853.lpp
4. Bērncentrētu materiālu veidošana aktivitāšu centriem. Sorosa fonds – Latvija, 1999.
5. *Bērnu radošā darbība* [tiešsaiste]. 2013. Pieejams internetā:
<https://pudane.wordpress.com/tag/radosa-darbiba/>
6. **Bigdanova, I.** Metodiskais atbalsta materiāls „*Didaktisko rotaļu pielietojums pirmsskolas un sākumskolas vecuma bērnu ar speciālajām vajadzībām attīstības veicināšanā matemātikas nodarbībās*”, Rēzekne, 2016.
7. **Dzintare, D., Stangaine, I.** *Rotaļa – bērna dzīves prasmju sekmētāja*. RaKa, 2007. 7. lpp
8. **Dzintere, D., Boša, R.** Rotaļspēles. Mācību apgāds NT”, 1997. 15.-39.lpp
9. **Freids, Z.** *Psihoanalīzes vēsture un nozīme*. Lielvārds, 1994.
10. **Golubina, K.** *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata*. Rīga: SIA Izglītības soļi, 2007. 112. lpp
11. **Kaņepēja, R., Lieģeniece, D., Černova, E.** *Es gribu iet skolā*. Puse Plus, 2003.
12. **Kājiņa, D.** *Kā izprast bērnu?* Pētergailis, 2006. 86.lpp
13. Māmiņu klubs, Izvēlamies rotaļlietas pirmsskolniekam: iesaka Sabīne Bakiļina, 2016, [tiešsaiste]. Pieejams internetā: <http://www.maminuklubs.lv/pirmsskola/izvelamies-rotallietas-pirmsskolniekam-iesaka-sabine-bakilina-236779/>
14. *Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām*. MK noteikumi Nr. 533, 17.08.2012, Rīga: Ministru kabinets. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=250854>
15. **Špona, A.** *Audzināšanas process teorijā un praksē*. RaKa, 2004. 21.lpp
16. **Špona, A.** *Bērna sasniegumu veicināšana pirmsskolā*. RaKa, 2015. 169.- 195.lpp
17. **Šteinberga, A.** *Pedagoģiskā psiholoģija*. RaKa, 2013. 27. - 37.lpp
18. **Šūmane, I.** Pusaudžu mācību sasniegumus veicinoša mācību vide: promocijas darbs. LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte. Rīga : Latvijas Universitāte, 2012. 14 lp.
19. Valsts izglītības satura centrs, *Atbalsta materiāls bērnu vecākiem un skolotājiem Attīstošo spēļu izmantošana pirmsskolas izglītībā* [tiešsaiste]. Rīga, 2011. Pieejams internetā:
http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/metmat/att_speles_izmant.pdf
20. Valsts izglītības satura centrs, *Atbalsta materiāls pedagogiem un bērna vecākiem Valodas (runas un rakstu) attīstības veicināšana bērniem vecumā no 5 līdz 8 gadiem* [tiešsaiste]. Rīga, 2011. Pieejams internetā:
http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/metmat/valattveic_5_8.pdf

21. Valsts izglītības satura centrs, *Metodiskie ieteikumi pirmsskolas mācību programmas īstenošanai* [tiešsaiste]. Rīga, 2016. Pieejams internetā: http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/metmat/met_iet_pirmsk_prog_ist.pdf
22. Valsts izglītības satura centrs, *Pirmskolas izglītības mācību satura programma*, [tiešsaiste]. Rīga, 2012. Pieejams internetā http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/programmas/pirmskolai/pirmssk_izgl_mac_programma.pdf
23. **Vidnere, M.** *Pirmskolas vecuma darbības psiholoģiskās īpatnības.*